

BYSTRICKÝ PERMON

Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu

Ročník XIII.

Číslo 1.

Marec 2015

HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

Hneď na úvod musím poznamenať, že okrem niekoľkých vlastných úvah o týchto tajomstvách, všetky ostatné záležitosti sú „dobovo“ prepísané. Majú totiž svoje zvláštne čaro v tom, ako ich podáva spisovateľ Historiae Domus.

Stratené tajomstvá

„Vyše Starých Hôr, tohto všeobecne známeho milostivého miesta, pod strmým Šturcom leží v úkryte jedlových hôr nepatrná, malá obec, Motyčky. Obec táto dostala svoje meno od jej prvého kráľovského robotníka (negotiator) menom Motyčka, ktorý sa tu v XVI.

století osadil.

Jako vôbec mnohé miesta nášho milého Horno-Uhorska, tak zvlášte Motyčky vynikajú svojím pôvabným krajom. Zôkol-vôkol obklopené sú reťazou krásnych jedlových hôr, posiatych tu i tu ohromnými skaliskami, ktoré stá nejakí obrovia úzkostlivo strážia ukryté bane na rozličný kov. Nájdeš tu bohatú faunu, rozmanitosť zveriny a množstvo prameňov čerstvých vôd, ktoré sa v mohutný potok Jordán spájajú. Žblnkot tohto na pstruhy bohatého Jordána a jeho šumiace vodopády robia tento kraj tak pôvabným, že 30. júli 1798 samého palatína, knieža Jozefa Maximiliána, privábil, ktorý tu lovením rýb a poľovaním celý deň strávil. Hlavný a od prírody teplý prameň potoka Jordána vychodí v Jergaloch, v dedinke na štvrt hodiny vzdialenej, a to v tak silnom prúde, že na Motyčkách už mlyn ženie.

Pôda motyčianska preplnená je túfom a troskou, ktorá dľa úsudku lekárskeho má zvláštnu liečivú silu proti chorobám phlegmatickým. Už z tejto trosky dá sa uzatvárať, že tu voľakedy huta bola. Tunajšej huty dozorstvo sverené bolo Bernardovi Bohín, ktorý skrze Ludvíka II. kráľa uhorského roku 1525 na Španej Doline za predstaveného hôr bol vymenovaný.

Má tento kraj ešte dve povšimnutia hodné pamätnosti, ktoré sú z hodnovernej stránky tradície podnes Motyčanom známe.

Bolo tu pred rokom 1746 takzvané „morské oko“, jazero nesmiernej hĺbky, na ktorého povrchu často bolo vídať pozostatky z veľkých lodí a z morských kostí, kdežto predsa sú vrchy tieto od mora vzdialené. Pravdepodobné je, že tie čiastky lodí, vlnobitím morským rozdrúzaných, boli tajným podzemným otvorom sem donesené, jako to na kežmarských Karpatoch tomuto podobné výjavy až podnes zkusujeme. Jazero toto bolo konečne roku 1746, z rozkazu najvyššieho kammergraffa baróna Mitrovského skalami a drevom zahádzané a vyrovnané.

Druhá pamätná vec je tu jaskyňa menom „Dieravá“. V tejto jaskyni bolo ešte roku 1803 vídať všelijaké kosti zo zvierat, umrlčie hlavy, pozostatky z kamenných stolov a črepov; čo všetko na to ukazuje, že tunajší obyvatelia počas barbarských invasií sem sa utahovali.

Pokračovanie na strane 2.

Tragédia pod Krížnou

Na osadu Rybô (Rybov) v katastri obce Staré Hory útočili laviny po celé stáročia. V roku 1751 zahynulo pod lavinou 11 ľudí a bolo zničených 8 domov. V roku 1860 boli lavinou zničené 3 domy a zahynuli dvaja ľudia. Zopárkrát mali ľudia z osady Rybô aj šťastie, keď laviny zastali v údolí nad ich domčekmi. Ľudia však zostávali a neodsťahovali sa, veď tu mali svoje malé lúčky, ostredky, domčeky. A história sa vraj aj tak neopakuje! Lenže ona sa zopakovala. 6. februára 2014 to bolo práve 91 rokov, ako padla na osadu obrovská lavína a usmrtila 18 ľudí! Biela smrť tu mala bohaté hody!

Krížna. Obrovský masív, na ktorý ľudia odjakživa hľadali s pokorou, úctou a rešpektom. Krížna, ktorá keď ňa zovrie do svojho náručia, už ňa len tak ľahko nepustí, v ktorúkoľvek ročnú dobu ňa vyfacká a dá ti na vedomie, kto je tu pánom. No obzvlášť kruté je to v zimných mesiacoch. A bývať čo len pri jej nohách chce poriadnu dávku odvahy a tvrdých ľudí, lebo laviny z masívu Krížnej sú tu doma a každý iný je tu len dočasným hosťom!

V roku 1924 bolo veľmi veľa snehu. Sneh sa sypal z nebeských výšin koncom januára a začiatkom februára deň a noc. Osadníci s obavami pozerali na hrozivý biely masív Krížnej. Spadla už jedna menšia lavína, zastala však nad osadou. Mnohí odchádzali spať na noc k známym do blízkej Valentovej, ale aj to sa zunovalo.

Pokračovanie na strane 2.

Denník špaňodolinského baníka

Staršie pozorovania a záznamy

Adam Žilla, baník zo Španej Doliny, sa pustil 11. januára 1829 do písania denníka. Žilla však neopísal len pozorovania a dianie udalostí tej doby, ale aj tie, ktoré sa stali dávno predtým a poznal ich z ústneho podania alebo z ľudových povíer, alebo ich vypísal z iných denníkov. Mnoho udalostí sa čiastočne týka aj nášho mesta. Tento denník sa dostal do ruky jedného čitateľa novin Besztercebánya és vidéke, ktorý ho dal k dispozícii redakcii. Nebude nezaujímavé niečo z toho uverejniť.

Pokračovanie na strane 10.

HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

Stratené tajomstvá

Pokračovanie zo strany 1.

Tuším tí stoja najbližšie k pravde, ktorí pôvod tohto skrytu odvádzajú z časov Belu IV., ktorý po boršodskej porážke od Tatarov v roku 1241 blúdiac po turčianskych a iných susedných horách, ľahko sa k tejto susednej jaskyni mohol dostať, ktorá je len pol dňa vzdialená od Kláštorskej pod Znievom. Túto mienku zdá sa potvrdzovať i tá poznamenania hodná okolnosť, že sa táto jaskyňa ináč aj *Krátová* menuje. To jedno je isté, že pred 240 rokmi, keď ešte nebolo terajšej hradskej zo Zvolena do Ľuptova, zdržiavali sa tu zbojníci. Jakokoľvek sa vec má, zaslúži zaiste tak vzácny pomník starobylosti, dôkladnejšie stopovať pôvod a vlastnosti tejto jaskyne. Okolo roku 1703, keď Kuruci pustošili a keď luteráni okolité kostoly odnimali, jaskyňa táto slúžila prívržencom Rákóczyho za útulok, z ktorých mnohí nie ďaleko pod Prašnicou na jednej lúke, *Suchá* rečenej, od zbrani cisárskeho vojska padli a tam i pochovaní boli. Blízko tejto lúky vídať aj rumy jakéhosi zámku. Poznamenať tu nutno, že cez túto *Suchú* viedla volakedy hradská zo Zvolena do Ľuptova a tovarom naložené vozy boli pomocou istého stroja (polyspastus) povražmi ťahané na vrch hory.

Okrem tejto tu spomenutej jaskyne nesmie sa mlčaním pominúť druhá jaskyňa voľáčo ďalej k Donovalom nad Mistríkmi, ktorej meno je *Prašivá*. Jaskyňa táto bola kedysi od Čechov a Moravcov navštevovaná. Títo okolo Prašivej bohaté a vzácne kovy

ponachodili. Polovicu svojho bohatstva dali istému Baltazárovi Mistrík, ktorý ich pri tomto kutaní v nočnej dobe zastihol. Tento vyjavil to svojmu synovi Jánovi Mistrík, ktorý pre motyčiansku vežu zvončok umierajúcich zaopatril. Táto skutočnosť zakladá sa teda na hodnoverných slovách Jána Mistríka, muža vážneho a statočného, ktorý ju spisovateľovi histórie fary motyčianskej sdieľal.

Tol'koto o kraji motyčianskom a jeho pamätihodnostiach."

Spisovateľ Historiae Domus nám pred takmer 280 rokmi opísal udalosti, ktoré už vtedy boli záhadami niekoľko storočí. A stratenými záhadami sú aj dnes. A koľko nových záhad pribudlo počas nedokončenej stavby železnice do Korytnice a koľko ďalších skrývajú prepadané staré štôlnie. A ani sa nedá vypovedať, ako by sme dnes potrebovali také morské oko alebo jazero alebo kosti v jaskyniach. To všetko odviaľ čas. Zostali len „zbojníci“, ktorí sa vedľa uživiť v každej dobe. A ako veľmi by sme potrebovali také knieža, ako bol Jozef Maximilián, ktorý by nás vedel poriadne nakopať do zadku za naše, ešte stále socialistické zmýšľanie a gazdovanie.

Aj taká malá a chudobná obec ako sú Motyčky vie byť bohatá. Bohatá na svoju zabudnutú históriu. Len ju treba oživiť a vybubnovať to po celom našom šejcháte. Daj Boh, aby sa tak čoskoro aj stalo!

Michal Kiššimon

Tragédia pod Krížnou

V ten osudný deň, 6. februára 1924 sa k sneženiu pridal ešte víchor a dážď. Bol koniec týždňa a ako každú sobotu, tak i teraz sa rodiny z týždňoviek poschádzali domov k rodinnému krbu. Aj v početnej rodine u Babjakovcov. Teta, ktorá bývala na dolnom konci, bola už od rána akási nesvoja. Nemala pokoja a k tomu mala ešte aj taký zlý sen. Pred večerom prišla k Babjakovcom a prehovárala otca, aby prišli nocovať k nim. Otec však veril, že sa nič nestane!

Na dolinu rýchlo sadla tma. Rozsvietili sa petrolejky. Mamička už dávnejšie zomrela, a tak, ako to bolo v tých časoch zvykom aj po-vinnosťou, o mladších súrodencov sa starala najstaršia dcéra. Chystala si výbavu na svadbu, pomáhala jej suseda, zhodou okolností tiež Babjaková. Starší bratia hrali karty s mládeňcami od Strmeňovcov a 11-ročný Jožko si ľahol vedľa ustátého otca. Druhá sestra šla ešte po vodu. V izbičke bolo príjemne teplo, ale vonku akoby sa čerti ženili. Staré pondusové hodiny práve odbili trištvrté na desať.

Z mohutných bokov Krížnej, ktoré tu ľudia odjakživa volali Úplazy, Vyšná a Skalná, sa uvoľnili ohromné masy snehu. Lavína nabrala veľkú rýchlosť a s obrovským rachotom sa rútila do nič netušiacej doliny. Na svojej smrtonosnej ceste úplne zničila jedľový les a pribrala prv spadnutú menšiu lavínu. V momente zasypala štyri domčeky a v nich nič netušiacich ľudí. A vieter si ďalej písal svoju smrtonosnú pieseň...

Štatistika - zahynuli:

V dome č. 12/a: Strmeň Štefan, 62-ročný; Antónia, jeho manželka, rod. Čunderliková-Durčiková, 50-ročná; ich deti: Mária, 22-ročná; Vojtech, 18-ročný;

v dome č. 12/b: Babjak Ján Pupuk, 50-ročný; jeho deti: Anna, 22-ročná; Elena, 21-ročná; Ján, 20-ročný; Dominik, 17-ročný; Václav, 14-ročný; Štefánia, 11-ročná; Emília, 7-ročná;

v dome č. 13: 5 deti Tobiáša Strmeňa-Dobišiar a manželky Anny, rod. Porvan: Ján, 23-ročný; Mária, 23-ročná; Václav, 14-ročný; Jozef, 4-ročný; Anna, 2-ročná;

v dome č. 15: Babjaková Aurélia, 20-ročná.

Obete boli pochované v spoločnom hrobe na Starých Horách 11. februára. Pochovával biskup Mons. Marián Blaha a prítomný bol aj župan Zvolenskej župy dr. Slávik.

Prežili: Babjak Jozef, 11-ročný; Margita, 13-ročná - zomrela však na následky zranenia po piatich dňoch; Strmeň Tobiáš Dobišiar, 49-ročný; Anna - manželka, rod. Porvan, 45-ročná; Benjamin, ich syn 3-mesačný.

Technické údaje: škoda na majetku asi 240.000 korún; lavína usmrtila 18 ľudí, 5 kráv, 35 oviec a zničila 4 domy; hukot padajúcej lavíny bolo počuť na 10 km; výška lavíny bola 35 m; váha lavíny 1200 000 metrických centov; lavína bola dlhá 2,5 kilometra so zbernou plochou 800-tisíc štvorcových metrov; objem strhnutého snehu činil dva a pol milióna kubických metrov; sneh sa roztápal takmer tri roky!

Jedenástročný Jozef Babjak sa prebral z bezvedomia o sto

metrov nižšie, ako stál ich dom. V nohe mal zapichnutý kliniec s latou z plota. Pri nohách mal kohúta a ovcu. Zostali mu len oči pre plač! Z desaťčlennej rodiny zostal sám! Dostal sa do sirotinca v Slovenskej Lupči na 5 rokov, potom k príbuzným do Jelenca a napokon do Harmanca do fabriky. Tu bol mojím spolupracovníkom viac než dve desaťročia. Na motorke sme obchádzali smutné miesta. Vela o tom rozprával, ale svoje rozprávania nikdy nedokončil!

Na mieste hroznej tragédie stál obyčajný drevený kríž. Pútnici sa tu prežehnávali, alebo aj nie, v hlbokom zamyslení. MEMENTO MORI! Pamätaj na smrť!

Michal Kiššimon

Pamätná tabuľa venovaná obeť lavíny

GOTIKA A MAJSTER PAUL Z LEVOČE V BANSKEJ BYSTRICI A OKOLÍ

(1. časť)

MOTTO:

„Francúzskym staviteľom sa v roku 1140 pri výstavbe nového chóru v kostole kláštora Saint-Denis pri Paríži podarila inovácia, ktorá priniesie revolúciu do stavitel'ského umenia: pod vedením opáta Sugera skombinovali burgundský lomený oblúk s normanskou kláštornou klenbou a otvorili tým architektúre netušené možnosti: namiesto ako tomu bolo doteraz, že váha klenby spočívala na nízkych oblúkoch a hrubých múroch, teraz mohla byť odvedená (rozdelená) na stĺpy. Toto vylepšenie statiky je základom nového stavebného štýlu - gotiky.

Z Francúzska si postupne podmaňovala krok po kroku Európu. Katedrály s vysokými, oknami prerušovanými stenami, svetlými vnútornými priestormi a týčiacimi sa vežami sa odlišovali od tmavých zavalitých vzdorových kostolov romantiky. Rané ikony gotického stavitel'stva kostolov - chrámov, ako napr. Katedrála Notre-Dame v Paríži (začiatok výstavby 1163) a Chartres (začiatok výstavby 1194), sú významné. Oni priniesli túto novú stavebnú metódu do Nemecka na začiatku 13. stor. V nasledujúcich dva a pol storočiach vznikli podľa francúzskeho vzoru také reprezentačné budovy ako katedrála vo Freiburgu, dom v Halberstade a mariánsky kostol v Lübecku. Spoločensky znamenala gotika prechod zo stredoveku do novoveku. Bohatí občania sa stali darcami. V gotickom štýle postavené kostoly, radnice a nemocnice sú vyjadrením nového sebavedomia. Kamenári a sochári sa pripojili do remeselníckej obce.“

Tolko Steffen Gassel v časopise Stern.

Gotika to neboli len sakrálné stavby, ale to sú aj nádherné maliarske práce alebo diela majstrov drevorezbárov. Tu sa nedá nespomenúť osobnosť prekračujúca hranice Slovenska - Majstra Pavla z Levoče. Napriek tomu, že väčšina jeho diel je koncentrovaná na Spiši a Gemi, stopy jeho plodnej práce nájdeme aj v Banskej Bystrici a okolí. Preto i náš príspevok je akýmisi tipom a návodom na objavovanie fantastických diel gotiky v okolí nášho mesta a mohol by sa stať inšpiráciou pre mnohých čitateľov.

Začnime teda v Banskej Bystrici. Dominantou námestia a hradného areálu Banskej Bystrice je kostol Nanebovzatia Panny Márie (Farský kostol). Stavba vznikala na prelome 15. a 16. stor. Monumentálna stavba sa rozširovala prístavbou kaplniek, a tak v r. 1473 vzniká Kaplnka Kristovho tela s gotickými nástennými maľbami a v r. 1480 pribudla Kaplnka sv. Jána Krstiteľa. V r. 1478 bola severná bočná loď prestavaná na Kaplnku sv. Barbory. A práve v nej je umiestnený krídlový oltár sv. Barbory z r. 1509 zhotovený Majstrom Pavlom z

Levoče. Nad gotickou sakristiou sa nachádza Kaplnka sv. Jána Almužníka z r. 1516 s nádhernou krúženou klenbou. Žiaľ, dnes už nemôžeme obdivovať vtedajší najvyšší gotický oltár na svete, ktorý svojou výškou 22 m prekonával levočský oltár Majstra Pavla z Levoče (18,62 m), pretože podľahol zhubnému požiaru v r. 1761. V kaplnke sv. Barbory však aj dnes môžeme obdivovať Pavlove majstrovské dielo - neskorogotický oltár z r. 1509. Z vonkajšej strany kostola môžeme obdivovať gotické susedie Krísta na Olivovej hore pravdepodobne z r. 1500.

V tesnej blízkosti Farského kostola v komplexe budov Matejovho domu, Pisárskej a Baníckej bašty je situovaný Kostol sv. Kríža. Táto jednoloďová sakrálna stavba vznikla v 15. stor. z pôvodnej gotickej kaplnky. Pretože jej prestavbu financovali slovenskí obyvatelia mesta, mohli sa v ňom konať bohoslužby v slovenskom jazyku, a preto sa kostol nazýva dodnes slovenským. Požiar v r. 1782 zničil veľkú časť vnútorného vybavenia kostola. Dnes v jeho interiéri nachádzame neskorogotickú krstiteľnicu z r. 1652. Na kostole zaujmú aj dve typické gotické okná, jeden z nich s krásnou vitrážou.

Kostol sv. Alžbety (špitálsky kostol) je prvou gotickou stavbou v meste. Nachádza sa v dnešnej Dolnej ulici. Kostol z r. 1303 bol začlenený do mestského špitálu pre chorých a bezvládných baníkov. Jednoloďová gotická stavba vyhorela v r. 1605 a zachoval sa iba severný múr a Kaplnka sv. Anny. Tá sa v r. 1877 stala bočnou kapln-

kou novogotického kostola.

Vznik obce Sásová sa datuje do r. 1350 počas nemeckej kolonizácie. Bola poddanskou obcou Banskej Bystrice. V obci je gotický rímsko-katolícky Kostol sv. Antona a sv. Pavla pustovníkov, ktorý dal postaviť Mikuláš, syn rytiera magistra Donča v r. 1330. Prestavbu kostola na „malú katedrálu“ financoval bystrický bankský podnikateľ Michal Königsberger. Spolu s manželkou sú zobrazení na jednom z tabulových obrazov hlavného krídlového oltára. V 15. stor. bol kostol prestavaný a opevnený. V kostole zaujme neskorogotický krídlový oltár sv. Egídia a sv. Heleny pochádzajúci z r. 1515 s ôsmimi tabulovými obrazmi, ktoré sa pripisujú stredovekému umelcovi zo školy Majstra Pavla z Levoče. Sochárska výzdoba sa pripisuje spišskému rezbárovi - Majstrovi kráľovských postáv, pričom sa nevylučuje účasť Majstra Pavla z Levoče.

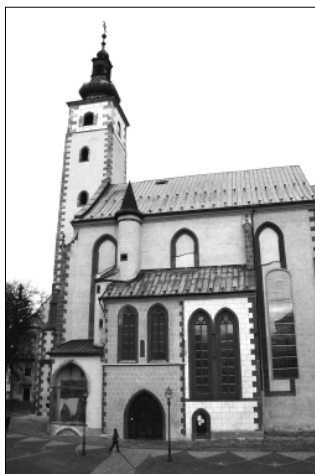
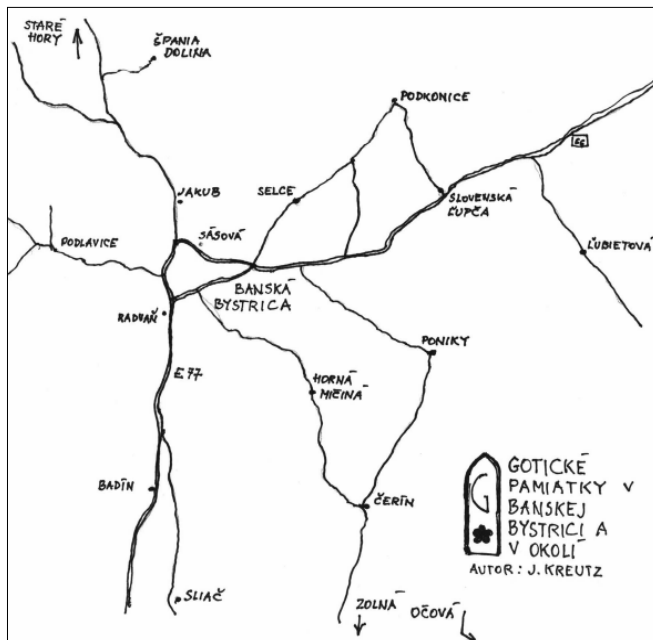
Sťa nejaký strážca, či strážna veža sa vypína medzi oblasťou Banskej Bystrice a Zvolena obec Badín. Prvýkrát sa spomína v r.

1232. Gotický rímsko-katolícky kostol sv. Kataríny (1397) patrí k najstarším pamiatkam obce. Jeho renesančné opevnenie pochádza z r. 1636.

V obci je situovaný Kňazský seminár sv. Františka Xaverského. Badín je známy aj svojím jedinečným pralesom (Badínsky prales) a tiež návštevou korunného princa Charlesa v r. 2000.

Tolko k niektorým významným gotickým stavbám v Banskej Bystrici a okolí. O ďalších si povieme v budúcom čísle.

Norbert Gáborčík, Jozef Kreutz

Banská Bystrica

Badín

Sásová

SYMBOLY DREVORUBAČSTVA V ERBOCH OBCÍ BANSKOBYSSTRICKÉHO OKRESU

Okolie Banskej Bystrice bolo v minulosti charakteristické bohatým výskytom rúd bohatých najmä na meď (medená Bystrica), ale aj na iné rudy s obsahom ďalších kovov. Súčasne oplývala aj bohatstvom lesov, ktoré boli nielen zdrojom paliva (dreva) pre domácnosti (obnoviteľný zdroj energie), ale drevo bolo nevyhnutné aj pri prácach v baniach (podpery a pod.) a taktiež na výrobu dreveného uhlia nutného pri tavení kovov. V mnohých prípadoch došlo až k enormnej utilizácii, či likvidácii lesov. Paradoxne tak došlo k prepojeniu nerastného bohatstva pod zemou (rudy, minerály) a prírodných – živých rastlinných zdrojov na povrchu Zeme – lesov. Obe činnosti sa odzrkadli aj pri tvorbe erbov týchto obcí. Pozrime sa na ne.

Hneď v úvode problematiky erbov obcí spätých s ťažbou rúd nášho okresu sa žiada povedať, že ich erby sú oproti iným trochu jednoduchšie. Ich neodmysliteľnou súčasťou sú banické kladivá. Nájdeme ich v každom erbe týchto obcí. Tento symbol je zvyčajne doplnený aj inými, ako napr. stromy, a to najmä smrekom (*Picea abies*) alebo vrchmi (u nás dielmi) alebo osobnosťami Nového zákona.

Platí to napr. pre erb obce Baláže (1529), v ktorom sú banické kladivá doplnené symbolom plameňov ohňa – vaty. Symbol dobývania rúd v erbe Ľubietovej (1379) dopĺňa postava ženy. Spomínané základné nástroje baníkov nachádzame aj v erbe Moštenice (1340) a sú doplnené šípom. V ďalších erboch obcí sú banické kladivá znázornené spolu so symbolmi stromov (vždy sú to ihličnany), resp. kopcov (tzv. dielov) nachádzajúcich sa v blízkom okolí danej obce. Je to tak aj pri erbe obce Motyčky (1743), v ktorom na čiernom vrchu vyrastajú tri zlatokmenné strieborné ihličnany. Výraznejší ihličnan majú v erbe Poniky (1282). Podstatne zložitejší je erb obce Priečhod (1340). Sú v ňom zakomponované jednak symboly poľnohospodárstva, astronómie a vlastného dobývania rúd (kladivá). Známa - doma aj v zahraničí - Špania Dolina (1263) sa môže pýšiť svojím trojvrším (Malý diel, Pánsky diel a Selčiansky diel) spolu s neodmysliteľnými baníckymi kladivkami. Trojvršie je typické aj pre ďalšiu známu obec - Tureckú (1563, symbol baníctva a lesného bohatstva). Z predsunutého vrchu vyrastá zelený smrek. Banické kladivá sú v čiernej farbe.

Norbert Gáborčík

Baláže

Ľubietová

Motyčky

Poniky

Priečhod

Špania Dolina

Turecká

Moštenica

DREVORUBAČI A UHLIARI V LESOCH BANSKEJ BYSTRICE

Dodatok k článku

V 5. č. 2014 z decembra bol v horeuvedenom článku odkaz na článok o Jozefovi Murgašovi v 1. č. 2014 - informácie o pôvode mien a lokalite, z ktorej prichádzali na naše územie hutníci, baníci a uhliari. Práve táto stať z článku vypadla, preto ju teraz s ospravedlnením pre čitateľov uverejňujeme.

Ide o pôvod mien Longauer a Murgaš, ktorých pôvod sa pokúšal štúdiom v zahraničných archívoch vysvetliť Michal Longauer. Podľa neho je pravdepodobne pravlasťou Longauerovcov a Murgašovcov banská oblasť LONGAU, až do 19. stor. charakterizovaná v textoch ako Lungau: gemütliche ?sterreich mit slawische Temperament, ale aj Longau an der Mur, i Salzburgische Lungau. Touto oblasťou preteká riečka Longau (názov je odvodený od alpsko-slovanského názvu pre mokrú lúku) a rieka Mur-Mura (alpsko-slovanský - tmavá, čierna), čo mohlo dať základ

pre mená na dnešnom našom území veľmi rozšírené – Murgaš a Longauer. Je dokázané, že v priebehu stáročí, keď v našej oblasti prevládalo baníctvo a hutníctvo, sa tieto mená vyskytovali predovšetkým v oblastiach, kde boli bane a hutne a že ich nositelia boli baníkmi, hutníkmi a uhliarmi. Je zaujímavé, že Longauerovci sa rozšírili Starohorskou dolinou až po Donovaly a Murgašovci s prevažujúcou profesiou uhliarov ostali v nižšie položených oblastiach nášho regiónu.

V uvedenej oblasti horného Rakúska sa v miestnych názvoch i osobných menách nachádza pozostatok slovanských pomenovaní ako Flattnitz - Blatnica, Feistritz - Bystrica, Metnitz - Mútnik, Herd - Hiart, Sterz - Štiar, Tkautz - Tkáč, Potoschnigg - Potočník, čo svedčí o pohltení a pozostatkoch Slovanov.

Eva Furdíková

ČRIEPKY Z HISTÓRIE

Pred 500 rokmi v roku 1515

- Richtárom Banskej Bystrice Ján Greimel
 - Mesto Banská Bystrica podalo žalobu na Damiána Dóczyho, pána hradu Ľupča, pre neprístopnosť, ktorých sa dopustil v minulých rokoch:
1. Baníkov a ťažiarov (Jakub Drexler, Spiško, Cirus), idúcich k baniam v Jasení prinútil zaplatiť mýto, hoci sa preukázali svedectvom o telonálnej imunite, potom ich uväznili.
 2. Ďalších banských pracovníkov dal vyhnáť z baní v Jasení, boli zbití, uväznení a olúpení o peniaze, olovo a iný materiál.
 3. Po požiari mesta (1500) zadržal na Hrone plte s drevom určeným na obnovu mesta, zhabal ich.
 4. Niekoľkých banskobystrických mešťanov (Sebold, Gross, Steffko a i.) prinútili Damiánove orgány pred niekoľkými rokmi dva razy zaplatiť mýto na úseku medzi Slovenskou Ľupčou a Sv. Ondrejom a ešte ich aj zbili.
 5. Richtárovi Petermanovi (1507 ?) zabavil Damián cent železa a sud vína, ktoré boli určené faktorom v Brezne.

6. Jánovi Carnifexovi zabavil ovce, Mikulášovi Poliakovi sud haringov a pol centa výz, keď žiadal o vrátenie rýb, chcel ho dať zbiť.
7. Pred 3 rokmi (v júni 1512) zadržali mestské orgány valacha Petrika, ktorý na Damiánov podnet predával na banskobystrickom trhu ovce ulúpené valachom Porombovcem z Juščin v Poľsku. Petrika prepustil Damián z väzenia na sľub daný Damiánovej manželke a kastelánovi Vavrincovi, že podpáli mesto, o čom Petrik vypovedal pred banskobystrickou mestskou radou, podžupanom Zvolenskej župy Štefanom Eliášom a thurzovskými úradníkmi.
8. Keď brat okradnutých valachov Ivanič žiadal Damiána o vrátenie oviec, povedal mu tento na radu kastelána Vavrinca, že mu ich vráti, ak podpáli Banskú Bystricu.
9. V r. 1513 napadol Damiánov služobník Lukáč hosti vo výčape radného Mateja Sartora a niekoľkých zranil mečom.
10. Skupine banskobystrických ťažiarov otvorila nákladom 9000 fl. bane na olovo (v Jasení) a obnovila tamojšiu starú hutu. Damián vyhnal z lesov ich uhliarov a zakázal im ťažiť drevo na uvedené zariadenie. Damián nedovoľuje banskobystrickým obyvateľom ani slobodnú prepravu dreva svojím územím a vyberá od nich cestné a vodné mýto.

Dušan Jarina

ZÁCHRANA KAPLNKY SV. JÁNA NEPOMUCKÉHO

V roku 2014 sa Farnosť Banská Bystrica - Katedrála a Biskupstvo Banská Bystrica podujali na prvé kroky v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom k záchrane Kaplnky Sv. Jána Nepomuckého.

Doteraz sme podnikli základné kroky - urobili sa odborné posudky statického narušenia a príčin zavlhnutia stavby, ako aj návrhy na ich odstránenie. Každý, komu záleží na oprave kaplnky a prinavrátení jej krásy ako neodmysliteľnému monumentu pod Urpínom, sa môže zapojiť počas niektorých opráv a úprav aj svojimi rukami.

Svoje príspevky môžete zasielať na účet, ktorý je zriadený pre tento cieľ:

č. účtu: 060133502/0900,
IBAN SK2309000000005060133502,

alebo kúpou predmetov, v cene ktorých je započítaný príspevok minimálne 4 eurá z ceny predmetu na obnovu kaplnky.

Verejná zbierka, registrovaná pod č. 000-2014-034684, sa môže konať na celom území Slovenskej republiky od 15. januára 2015 do 10. januára 2016. Darcovia, ktorí v sumare prispievajú viac ako 1000 eur, budú zapísaní na tabuli vďaky, ktorá bude umiestnená pri kaplnke po skončení opráv.

Pri záchrane kaplnky dekanát vstúpil do spolupráce s mestom Banská Bystrica, Mestskými lesmi, Banskobystrickým samosprávnym krajom, Železnicami SR, Banskobystrickým spolkom okrášľovacím a ochranným a mnohými dobrými ľuďmi.

Viac informácií sa dozviete na stránke farnosti:

www.katedralabb.sk.

Redakcia

Ca - Vápnik

Možno ho nie je až tak vidieť, ale v okolí Banskej Bystrice je ho veľmi veľa. A nielen v okolí nášho mesta, ale aj v zemskej vrstve patrí k najrozšírenejším prvkom. U nás sa ťaží na mnohých miestach dodnes. No nie bankským, ale povrchovým spôsobom a nie ako kov, ale ako homína vápenec. Vápenec však nie je jediné meno pre horninu s obsahom vápnika, poznáme aj ďalšie: islandský vápenec, ktorý je mimoriadne čistý a charakteristický dvojlomom svetla, znečistený vápenec je mramor, ale aj travertín, slieň, či obyčajná krieda. Z minerálov sú známe najmä sadrovec a anhydrid.

História

Zlúčeniny vápnika boli známe už od nepamäti. Aj latinský názov calcium a slovenský vápnik je odvodný od rovnakého základu - od vápna. Ale človek nespoznal vápnik ako vápno, ale ako súčasť prvých obydľí. Nádherná krasová výzdoba mnohých jaskýň je vytvorená práve zo zlúčenín vápnika. Prvok však ostával dlho neznámy. Izoloval ho až sir Humphry Davy v roku 1808.

Základné vlastnosti vápnika

Vápnik ako čistý kov je striebrobielej farby, veľmi mäkký - je ho možné krájať nožom. Na vzduchu však prudko reaguje so vzduchom aj vodou. Má výrazné redukčné vlastnosti, vďaka ktorým sa využíva pri výrobe niektorých iných prvkov. Zaujímavosťou je, že soli vápnika farbia plameň načerveno.

Využitie

Vápnik sa ako čistý kov používa len veľmi málo na prípravu niektorých iných kovov, ale jeho zlúčeniny majú veľmi široké uplatnenie. Nie je možné spomenúť všetky. Pre nás je asi najdôležitejšia výroba cementu, lebo aj neďaleko Banskej Bystrice sa ťažil kvalitný vápenec práve na výrobu cementu. V stavebníctve sa používa aj vápno ako veľmi dôležitá súčasť a nesmieme zabudnúť ani na sadru. Bez vápnika by dodnes

nestála drvivá väčšina stavieb, nepoznali by sme omietky, ale aj kamenné sochy by sa robili iba z niekoľkých druhov horniny.

Pre ľudí je vápnik tiež veľmi dôležitý. Patrí k hlavným stavebným zložkám tela. Spomedzi kovov má najväčšie zastúpenie v ľudskom organizme. Nájdeme ho hlavne v kostiach, ale je súčasťou aj ďalších tkanív. Jeho nedostatok spôsobuje vážne zdravotné problémy.

Náleziská v okrese

Už v úvode bolo napísané, že v našom okolí je množstvo vápenatých hornín. Tie sa na mnohých miestach ťažili. Nie je možné spomenúť každý lom, ktorý sa tu nachádza, a preto pripomenieme iba ten najvýznamnejší - lom v Kostiviarskej. Nachádza sa severne od Banskej Bystrice, západne od mestskej časti Kostiviarska smerom na sever za Laskomerom. Lom má niekoľko terás. Maximálna ročná produkcia bola 800 000 ton horniny, ktorá sa mlela v piatich mlynch. K zaujímavostiam lomu patrí aj množstvo skamenelín, ktoré sa tu nachádzajú, ale tie je možné nájsť aj na ďalších miestach v okolí.

Tento lom je pozoruhodný aj pre unikátnu lanovku, ktorá tu bola. Prepravovala kameň z lomu do cementárne na konci mesta. Dĺžka lanovky bola 4 km a 187,5 metra, prevýšenie 20 metrov. Jeden vozík, ktorý mal objem 1 m³ prepravil horninu od naplnenia do cieľovej stanice za 28 minút. Na celej lanovke bolo 164 vozíkov. Výstavba sa začala v roku 1954 a lanovka slúžila do roku 2001. Dnes zostali po nej len niektoré málo známe stopy.

Takáto výrazná ťažba mala veľmi negatívny vplyv na životné prostredie. Vysoká prašnosť, ktorá v meste znepriemňovala život, bola známa široko-ďaleko. Aj to boli dôvody ukončenia ťažby. Dnes sa už v lome netaží. Ten sa postupne navracia do lona prírody, ale tento proces je pomalý a dlhodobý.

Richard R. Senčák

Ca
Calcium

Vápnik

Kov alkalických zemín

Protónové číslo: 20

Teplota tavenia: 839 °C

Teplota varu: 1484 °C

Hustota (20 °C): 1,55 x 10³ kg/m³

Tvrdosť v Mohsovej stupnici: 1,5

Pomerná atómová hmotnosť: 40,08

Skupenstvo (pri 20 °C): pevné

Objaviteľ: Humphry Davy v roku 1808

PETROGALLI ARTUR, OSKAR, GEJZA len mená na krásnom, ale chátrajúcom náhrobnom pomníku?

Možno len o niečo viac ako sto rokov trvajúce obdobie existencie tejto rodiny v našom regióne, a predsa sa niektorí jej členovia zapísali nezmazateľne do jeho histórie.

Meno PETROGALLI naznačuje taliansky pôvod, no zatiaľ sa to nepodarilo dokázať, pretože najstarší v cirkevných matrikách doložený Petrogalli, krstným menom Jozef, bol zamestnancom kráľovskej bansko-lesnej komory v úlohe šafára a týchto často presúvali na rôzne pôsobiská. JOZEF Petrogalli bol šafárom vo Vajskovej pri Podbrezovej a tu sa jemu a jeho manželke Márii Oberlandovej narodili dvaja synovia ARTUR JOZEF (6. januára 1850), ktorého krstili vo farnosti Lopej a druhý Arnold František (20. februára 1852), ktorý žil iba 11 mesiacov. Iné deti sa vo Vajskovej nenarodili, ale existencia ďalšieho syna sa potvrdila pri štúdiu dokumentov z Vyššieho kráľovského rím.-kat. gymnázia v Banskej Bystrici. Tretí syn Gejza sa narodil 28. mája 1854 už za otcovho pôsobenia v Hronci.

Obaja bratia študovali na spomenutom gymnáziu od prvého ročníka a tu aj maturovali. Starší Artur nastúpil do gymnázia ako 10-ročný, mladší Gejza 9-ročný. Zvláštnosťou bolo, že Artur študoval 4. ročník v Trnave v šk. roku 1863/64 a Gejza chýba v dokumentoch gymnázia v nasledujúcom roku. Je pravdepodobné, že 2. ročník študoval tiež v Trnave, kde už poznali jeho staršieho brata. Artur dostával pážmaňovské štipendium vo výške 120 fl., Gejza bol vedený ako solventný, to znamená, že platil ročné školné vo výške 12 zl., za nepovinné predmety sa platilo osobitne 4 zl. za jeden predmet (spev, hudba, rýchlopis, francúzsky jazyk). Študenti boli klasifikovaní za 1. polrok, 2. polrok a nakoniec bolo výročné hodnotenie. Artur maturoval v roku 1868, v triede, kde bolo 20 žiakov. Pri štvorstupňovej klasifikačnej stupnici bol hodnotený v povinných predmetoch známkou 1 a 2, len z nepovinného predmetu hudba mal 3. Mladší Gejza maturoval v roku 1871 s podobným prospechom, no o jeho ďalšom osude, aspoň nateraz, nemáme žiadne vedomosti.

ARTUR Petrogalli sa po trojročnom štúdiu na univerzite v Budapešti a vo Viedni vrátil do Banskej Bystrice do svojho materského gymnázia, ale už vo funkcii kandidáta učiteľstva. V šk. roku 1871/72 učil matematiku v 1. a 4. ročníku, prírodopis v 1. a 6. ročníku. V nasledujúcom šk. roku 1872/73 už ako zastupujúci profesor okrem vyučovania matematiky v 4. ročníku a prírodopisu v 6. ročníku učil aj nemčinu v 3. a 4. ročníku, maďarčinu v 2. ročníku a aj slovenčinu v oboch druhých triedach. Bol enormne prísny, čo dokladuje aj hodnotenie žiakov známkou 4, čo znamenalo opravnú skúšku a pri viacerých aj opakovanie ročníka. Najviac žiakov nepospelo z matematiky (z 31 žiakov nepospelo až 13), menej z prírodopisu (z 26 žiakov nepospelo 6 žiakov) a podobné to bolo aj s nemčinou a maďarčinou. V nasledujúcom šk. roku už Artur Petrogalli v Banskej Bystrici nepôsobí. Odchádza na nové miesto do Aradu (Rumunsko), odkiaľ sa po dvoch rokoch vráti do Bystrice, aby tu uzavrel manželstvo s 19-ročnou Alžbetou Ludovikou (používala len druhé meno) Hulleyovou, dcérou kordovánika Daniela Hulleya a Alžbety Biermannovej. Sobáš bol v evanjelickom kostole 31. marca 1875.

Po dvoch rokoch sa narodil najstarší syn OSKAR (4. októbra 1877 v Arade), potom je známy syn GEJZA (narodený 18. júna 1881 v Banskej Bystrici – iste pri návšteve matky v rodisku) a LUDOVÍT (narodený 31.

augusta 1884 v Arade). V nasledujúcom roku sa Petrogalliovci presťahovali do Trenčína. Otec ARTUR bol okrem člena profesorského zboru gymnázia aj druhým tajomníkom Prírodovedného spolu Trenčianskej župy od roku 1885, po roku sa stal jeho prvým tajomníkom. Prednášal, publikoval, robil výskum v botanike i zoológii, cestoval, poznával a opisoval prírodné lokality z okolia Trenčína, ale aj v nám bližších ako Sitno, Kremnica, Harmanec. Bol popularizátorom prírodovedy a vedel vzbudiť záujem o prírodné vedy aj u svojich žiakov. Artur Petrogalli zomrel veľmi mladý 14.

februára 1894, mal iba 44 rokov. Rodina ostala ešte jeden šk. rok v Trenčíne, zrejme aj preto, aby najstarší Oskar zmaturoval v známom prostredí na gymnáziu, kde sedem rokov študoval a kde učil aj jeho otec. Potom sa presťahovali do Banskej Bystrice, kde mala matka ako rodená Bystričanka rodinné zázemie a mladší bratia sa mohli ešte dobre aklimatizovať na nové prostredie, spolužiakov a profesorov v gymnáziu, kde začínal ich otec kariéru stredoškolského profesora.

Prostredný syn GEJZA začínal v Bystrici ako študent 5. ročníka, najmladší LUDOVÍT začínal v 2. ročníku. Tak ako v predošlej generácii jeden z bratov mal štipendium, druhý nie. V prospechu oboch bratov bol výrazný

rozdiel. Kým Gejzove zápisy v triednych katalógoch a výročných správach sa hmýria známkami 3. stupňa (len v matematike a v prírodných vedách bol vždy výborný), Ľudovít má len jednotky, sem tam dvojku. Zmaturoval v roku 1901, okrem dvojky z nemčiny, na samé jednotky. Starší Gejza maturuje v roku 1899, odchádza študovať (pravdepodobne do

Budapešti, alebo aj Viedne) a prvé roky pôsobí mimo Banskej Bystrice. Ako profesor Vyššieho kráľovského rím.-kat. gymnázia, kde dva roky učil aj jeho otec Artur, sa objavuje v archívnych materiáloch tohto gymnázia ako profesor matematiky a prírodovedy až v šk. roku 1907/08. Okrem toho, že učil, mal na starosti ako vedúci prírodovedný kabinet a mal aj široké kultúrne a spoločenské záujmy. Bol druhým tajomníkom Hornorakúskeho kultúrneho spolku, podpredsedom korčuliarskeho spolku a členom predsedníctva Banskobystrického Kasína, ktoré bolo srdcom kultúrnej činnosti Banskej Bystrice. Zaujímal ho aj technický pokrok na začiatku 20. storočia, a preto aktívne vystupoval v prednáškovom cykle „Slobodné lýceum“,

napr. v prednáške o dobývaní vzdušného priestoru (aj s ukázkami). Tieto prednášky sa konali v priestoroch radnice na námestí i v budove gymnázia, čo svedčí aj o pokrokovosti vedenia mesta i školy.

No začala sa prvá svetová vojna, o ktorej sa predpokladalo, že sa o niekoľko mesiacov skončí, a sľubná kariéra obľúbeného profesora Gejzu Petrogalliho sa skončila. V šk. roku 1914/15 je sice vedený ako člen profesorského zboru, ale už nemá úväzok – pridelené hodiny v jednotlivých triedach. Dostáva povolávací rozkaz a nastupuje na vojnu k 32. horskému práporu ako nadporučík zo zálohy. Väčšiu časť z troch rokov vojenskej služby strávil v Haliči, kde v bojoch zahynul pri dedinke Mielnik 27. júla 1917 (zápis v cirkevnej matrike). Dočasne bol pochovaný v Podhájci (Follwerk Waga). Na žiadosť rodiny bol prevezený domov do Banskej Bystrice. Rakva s jeho telesnými pozostatkami bola vystavená v sále gymnázia, kde pôsobil. Pochovával ho Jozef Gürtler, pápežský prelát, prepoš a generálny vikár biskupstva. V mene bývalých študentov prehovoril dr. E. Schweng – hlavný policajný kapitán. Gejza Petrogalli zanechal smútiacu vdovu Rózu Pajerovú (o deťoch nevieme), mnoho

Miesto posledného odpočinku na banskobystrickom r.-k. cintoríne

ÁRON SCHÖNFELD - NAJZNÁMEJŠÍ BANSKOBYSSTRICKÝ RABÍN

V marci 2015 si Židovská náboženská obec (ŽNO) v B. Bystrici pripomína 150 rokov svojej existencie. Jej relatívne mladý vek bol v minulosti ovplyvnený počínaním vládnucich kruhov v Uhorsku, ktoré úradne zakazovali Židom usadzovať sa v stredoslovenských banských mestách a na Spiši. Až po roku 1850 postupne dochádza k uvoľňovaniu tohto zákazu a postupnému príchodu Židov aj na stredné Slovensko. V roku 1865 si židovská komunita v B. Bystrici zakladá vlastnú náboženskú obec. Jej prvým predsedom sa stal Rafael Pickler a prvým duchovným otcom obce - mestský rabin Chajim Heinrich Goldzieher.

Židovská náboženská obec v Banskej Bystrici mala v priebehu svojej existencie 3 mestských rabinov.

Po Ch. H. Goldzieherovi v rokoch 1896 až 1906 bol druhým rabinom Dr. Emanuel Lenke, trnavský rodák, autor niekoľkých prác z oblasti judaistiky. Keď odišiel Dr. E. Lenke do rumunského mesta Lugos, na jeho miesto bol menovaný mladý absolvent rabínskeho neologického seminára v Budapešti Dr. Áron Schönfeld, ktorý sa dostáva do povedomia nielen banskobystrickej židovskej komunity náboženským spisom z roku 1904 A zsidó vallásbölcsészek szentírásmagyarázata Maimuni után. Első rész Jakob Anatoli és Lévi b. Geršon - Výklad svätého písma židovskými mudrcami po Maimunim. (Uvedený spis vyšiel nedávno v dvojnasobnej reedícii v hebrejčine). Rabínske voľby sa v B. Bystrici realizovali v roku 1907, v ktorých novonastupujúci adept získal 142 hlasov zo 145 prítomných voliteľov.

Tretí v poradí banskobystrický rabin sa narodil 11. januára 1880 pre nás dosiaľ na neznámom mieste. Vlastnil jednoposchodový dom vedľa synagógy (bola asanovaná v rokoch 1979 - 1981) na ulici Janka Kráľa, ktorá sa pôvodne nazývala Svätójánsky rad a potom Parková ulica. Pôsobil v meste pod Urpinom a jeho širokom okolí (filiálky ŽNO v B. Bystrici boli v Slovenskej Lupči a Lubietovej). Tiež túto funkciu vykonával pre ŽNO vo Zvolene až do nástupu zvolenského rabína Armina Friedera v roku 1933.

Schönfeld pôsobil v B. Bystrici tiež ako katechéta na izraelskej základnej škole a rovnako na vybraných stredných školách v meste. V roku 1926 bola v B. Bystrici vydaná jeho druhá publikácia Der blaue Vogel - Modrý vták (z nemeckého originálu preložil

JUDr. Jaromír Bázlik), v ktorej o. i. bol zverejnený smútočný prejav, ktorý odznel pri pohrebných obradoch v marci v roku 1921 za zosnulým výtvarným umelcom Dominikom Skuteckým.

V medzivojnovom období sa aktívne zapojil do sionistického hnutia v B. Bystrici (sionistická pobočka počítala viac ako 200 členov). Jej výsledkom sa stala kooptácia Á. Schönfelda do výkonného výboru Ústredného zväzu sionistov v Československej republike. V rodinnej tradícii pokračoval aj jeho syn Eli Andrej, ktorý sa stal vedúcou osobnosťou banskobystrického mládežníckeho hnutia Hašomer Hacair a zastupoval Slovensko na celosvetovom kongrese Hašomer Hacair v Zürichu v roku 1929 a v Ženeve v roku 1939.

ŽNO v B. Bystrici v medzivojnovom období v Banskej Bystrici dosahovala aj zásluhou činnosti hlavného mestského rabína obdobie spoločenského, hospodárskeho a kultúrneho rozkvetu. Toto obdobie bolo násilne ukončené po vzniku vojnového slovenského štátu.

„Konečné riešenie - Endlösung“ podľa nemeckého vzoru našlo uplatnenie aj na Slovensku.

Od zbavenia ľudských a občianskych práv, cez arizácie, deportácie do koncentračných a vyhladzovacích táborov až po individuálne a kolektívne popravy v masových hrobách po potlačení SNP sa realizovalo aj v meste pod Urpinom. Krátka eufória nastala v priebehu SNP, keď sa v Banskej Bystrici sústredilo 5 000 prislušníkov židovského národa z celého Slovenska. To, čo nasledovalo, nemalo obdobu v dejinách. Najprv internovanie do väznice krajského súdu a potom masové popravy v Kremničke, Nemeckej a okolitých horách.

Á. Schönfeld prežil toto obdobie vďaka obetavosti doteraz neznámych ľudí (syn Eli Andrej emigroval do Palestíny ešte pred 2. svetovou vojnou). V obnovených demokratických pomeroch stál tretí banskobystrický rabin pri obnove Židovskej náboženskej obce (v roku 1946 mala 296 členov). Po februárovom prevrate nastala druhá vlna emigrácie židovskej komunity, ktorej sa už banskobystrický mestský rabin neúčastnil.

Najvýznamnejší duchovný vodca židovskej obce v jej histórii, učiteľ a kazateľ, znalec židovského náboženského práva a tradície zomrel v meste pod Urpinom 7. februára 1950 a je pochovaný na hlavnom židovskom

cintorine na Rudlvskej ceste.

Josef Ďuriančík

Pri hrobe Árona Schönfelda

Pokračovanie zo strany 6.

priateľov a učiteľov z radov kolegov a študentov i obyvateľstva Banskej Bystrice. Počas vojenskej služby dostal dva razy vyznamenanie „Signum laudis“, tretie vyznamenanie „Rad železnej koruny III. stupňa; najvyššie vyznamenanie, aké mohol ako nadporučík dostať, prišlo vo chvíli, keď ho ukladali na katolíckom cintoríne do rodinného hrobu, kde odpočíval otec Artur. Pohreb bol 8. septembra, o čom priniesli viaceré periodiká informácie a neskôr aj obsiahle nekrológy. O obľúbenosti mladého profesora svedčí aj fakt, že na jeho počesť bol založený „Štipendijný fond Gejzu Petrogalliho“, určený na podporu chudobnejších študentov. Na fond ihneď prispeli na vtedajšiu dobu pomerne vysokými čiastkami známe osobnosti kultúrneho a spoločenského života Banskej Bystrice ako Ján Móry (hudobný skladateľ), Emil Jurkovich (profesor gymnázia), Jozef Havelka (knihkupec a knihtačiar), Oliver Ďeskuty, Alexander Grün, Vojtech Popper, Eduard Schweng a staviteľ Juraj Hudec v mene svojho syna Ladislava Eduarda, ktorý bol v tom čase v zajatí na Sibiri.

OSKAR Petrogalli, starší brat Gejzu, sa stal známym advokátom v Banskej Bystrici (bol spolu s dr. Botárom právnym zástupcom rodiny Hudecovcov), v rokoch 1906 - 1910 poslancom uhorského snemu za

banskobystrický volebný obvod, bol však aj prívržencom veľkomaďarského šovinizmu. Od roku 1922 do smrti v roku 1925 bol riaditeľom Ústrednej kancelárie združených opozičných strán na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi so sídlom v Lučenci. Zomrel slobodný, iba 48-ročný 4. februára 1925 na srdcovú porážku (lepšie srdcový infarkt) a 7. februára ho do rodinného hrobu pochoval ten istý Jozef Gürtler, ktorý pochoval brata Gejzu, pápežský prelát, rodák z Handlovej, v tom čase už 71-ročný starec.

O ďalšom osude najmladšieho syna profesora Artura Petrogalliho Ľudovítovi zatiaľ nemáme informácie.

Vdova Artura Petrogalliho prežila dvoch svojich synov, zomrela 29. januára 1935 v 79. roku svojho života (matrika zomretých evanjelickej cirkvi a. v. v Banskej Bystrici, zápis v maďarskom jazyku). Je pochovaná na evanjelickom cintoríne.

Meno PETROGALLI sa aj dnes vyskytuje vo viacerých krajinách. Je možné, že niektorí z jeho nositeľov sú potomkovia Gejzu Petrogalliho st. (1854) a Ľudovíta Petrogalliho (1884).

Eva Furdíková

HISTORICKÁ BANÍCKA GASTRONÓMIA I.

ŠTIARC, BUGÁRE A PÁRANCE

Nikto nikdy nepochyboval, že práca baníka bola nielen ťažká, ale aj nebezpečná. Dlhé hodiny v tme, hlboko v zemi. Chabé svetlo karbidky a trochu čaju v kanvici. Inak nič. Vôkol iba dobývaná ruda či uhlie, hlušina a všadeprítomná voda. Skromnú stravu baníka pod zemou sa snažila vykompenzovať jeho žena stravou teplou a aspoň o niečo výdatnejšou, podľa vtedajších možností. Pozrime sa, čo varievali manželky baníkov v niektorých z vtedajších baníckych miest Slovenska.

Všeobecne známu triádu baníckych miest stredného Slovenska tvorila Kremnica (zlatá), Banská Štiavnica (strieborná) a Banská Bystrica (medená). Každé z týchto baníckych miest prispelo svojím podielom do gastronomického košíka baníckych jedál. Napriek svojej jednoduchosti sa mnohé z nich varievajú aj dnes a sú veľmi populárne (napr. párance). Žiaľ, súčasne aj s vďakou treba konštatovať, že iba v jednom prípade je knižne spracovaná gastronómia baníckych jedál, a to v prípade Kremnice. Čítanie publikácie D. Bednárovej V kuchyni kremnického baníka (2012) je naozaj zaujímavé.

Naše gastronomické túlanie sa po kuchárskych stopách baníckych miest a obcí začneme v historicky známej a atraktívnej obci ležiacej neďaleko Banskej Bystrice.

Špania Dolina. Zachytená nespočetnými fotografiami, filmármi, maliarmi. Chýba však niečo vo forme zopár zozbieraných receptov baníckych jedál. Spomeňme aspoň jedno, dve. Tým prvým je **štiarc**. Čo je to však za slovo? Pochádza z nemeckého slova Sterz [šterc], čomu zodpovedá slovenský ekvivalent šklbance. Štiarc je teda poslovenčená podoba nemeckého Sterz. Ide o kuchársky juhonemecký a rakúsky termín.

Príprava tohto jedla je skutočne jednoduchá: zemiaky (600 g) očistíme a nakrájame na malé kocky. Zalejeme vodou a varíme, pokiaľ nie sú polomäkké. Potom do stredu zapichneme varechu (štiarcovník), ktorú obsypeme hrubou múkou (350 g) tak, aby zakryla zemiaky a v okolí varechy aby ostala múka suchá. Povaríme asi sedem minút. Vodu zlejeme do nádoby. Pridáme soľ a vymiešame stredne hustú hmotu. Pokiaľ je hmota veľmi hustá, pridáme vodu, ktorú sme odliali do nádoby a znovu premiešame. Vzniknutú hmotu potom dáme do misky a polejeme na masť opraženou cibulou a slaninou, prípadne maslom. Môžeme postupovať aj druhým spôsobom. Zo vzniknutej hmoty oddeľujeme lyžicou malé kúsky, ktoré kladíme na misu. Posypeme bryndzou a omastíme rozpraženou slaninou alebo maslom.

Druhým jedlom sú **banícke zemiaky**. V šupke uvaríme zemiaky, ošúpeme, cez mriežku na vajíčka pretlačíme. Pridáme bryndzu, kyslú smotánku, pažitku a na vrch trocha prepraženej slaniny a masť na pomastenie. Zapijeme čerstvým alebo kyslým mliekom. (Toto je luxusná verzia, skromnejšia je bez smotany alebo bez slaniny).

Druhým mestom banického trojuholníka je Banská Štiavnica. Mesto s bohatou históriou, mnohými pamiatkami, Múzeom v prírode, známym Náckom, mestskými hodinami či Salamandrom. Mesto označované ako strieborné. Z banického menu vyberáme aj dnes populárne **bugáre na kyslo**.

Na ich prípravu nepotrebujeme toho príliš veľa: 500 g bugárov (veľká farebná fazuľa), pár zemiakov, 1 dcl mlieka, hladká múka, soľ, cukor a ocot. Bugáre preberieme, umyjeme a cez noc namáčame v studenej vode. Vody má byť len toľko, aby zakryla bugáre na dne hrnca. V tej istej vode, v ktorej boli bugáre namočené, ich aj uvaríme do zmäknutia. Ošúpané zemiaky nakrájame na kocky a pridáme k bugárom ešte pred ich dovarením. Keď sú zemiaky a bugáre mäkké, pridáme k nim zátreпку z mlieka a hladkej múky. Všetko ešte chvíľu povaríme a

na záver ochutíme cukrom a octom. Za takýmto výdatným jedlom neuškodil pohár dobrého vína. Sice nie hrozňového, ale vína štiavnického.

Vyrábalo sa z červených ríbezlí. Do jedného litra ovocnej šťavy sa pridal kilogram cukru a dva litre vody. Vzniknutý roztok kvasil 4 až 6 týždňov vo veľkých fľašiach alebo v demižónoch. Po vykvasení sa víno stiahlo do fliaš a bolo pripravené na konzumáciu.

Čo by kameňom dohodil leží pod úpatím Štiavnických vrchov Pukanec, so zvyškami mestských hradieb a farským kostolom sv. Mikuláša. Aj napriek opevneniu bolo mesto v roku 1664 obsadené Turkami. Ináč, mesto s bývalou najvyššou „koncentráciou“ spisovateľov na počet obyvateľov (A. Chudoba, I. Kadlečík). Typickým jedlom tohto mesta sú **párance** (propagátorom a „výrobcom“ je pani A. Zorvanová). Hoci je toto jedlo označované ako jedlo uhliarov a drevorubačov, pochutnali si na ňom a doplnili svoje energetické zásoby aj baníci a to nielen v Pukanci, ale aj na Uhliskách, Vysokej či Dekýši (popularitu tohto jedla potvrdzujú dlhé rady čakajúcich na párance počas Radvanských jarmokov).

Aj v tomto prípade je príprava pokrmu jednoduchá, pričom potrebujeme iba 1 kg polohrubej múky, 500 g zemiakov, pol kocky masla, 500 g tvarohu, 250 g slaniny. Z múky, vody a soli vypracujeme tuhé cesto, ktoré necháme odpočinúť aspoň hodinu v chlade (chladničke). Z cesta vypracujeme šúľky, ktoré sa nakrájajú a vyvalkajú na štvorce. Tie sa párajú a postupne hádžu do vriacej vody. Akonáhle vyplávajú na povrch, môžeme ich vyberať. Omastíme ich, aby sa nelepili. Zemiaky upečieme v šupke, popočíme ich a dobre omastíme rozpusteným maslom alebo opraženou slaninou. Spolu zmiešame s cestovinou a ochutíme tvarohom (bryndzou) a podľa chuti osolíme. Tzv. **cigánske párance** sú obohatené o pikantné dusené bravčové a hovädzie mäso.

Na záver pripomenieme základný komponent výživy a to nielen baníka. Chlieb. A kremnickí baníci mali svoj recept – **banícky domáci chlieb**.

K príprave banického chlebička (poslúžil štvorčlennej rodine) potrebovali v domácnosti 6 kg múky, 15 zemiakov uvarených v šupke, soľ, rascu, droždie, cukor, kvások a trochu (0,15 l) mlieka. V nádobe sa vymiesilo cesto z múky, olúpaných roztlačených zemiakov, soli, rasce a droždia. Cesto sa miesilo aspoň 20 minút a podľa potreby sa

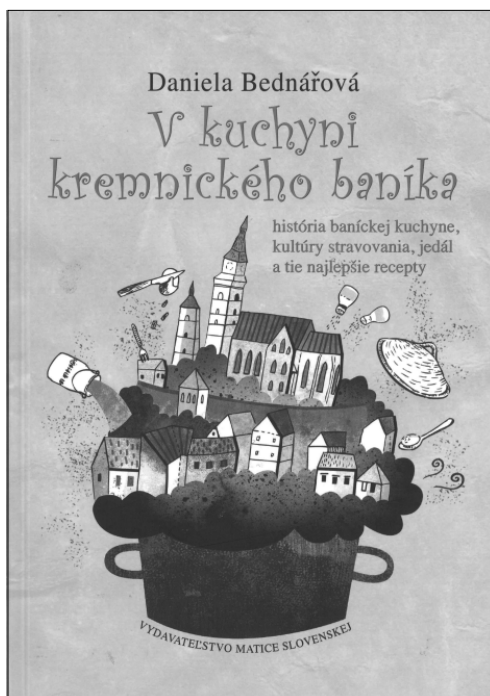
pridávala voda. Vymiesené cesto sa nechalo prikryté kysnúť aspoň hodinu na teplom mieste. Potom sa zľahka premiesilo, sformovalo a položilo na vymastený plech. Bochník sa potrel vodou a vložil do vyhriatej rúry, spolu s hrnčekom vody – aby chlieb počas pečenia nevyschol. Po hodine ho vybrali z rúry a znovu potreli vodu, získal tak chrumkavú kôrku. Recept je na 4 až 5 chlebov pečených v chlebovej peci.

Celodennou prácou unaveného baníka osviežila **polievka z kvasených uhoriek**. Očistené zemiaky sa umyli, rozkrájali a zaliali vodou. Pridala sa rasca, soľ a varili sa do polomäčka. Následne sa pridali tri kvasené uhorky nakrájané na kolieska a varilo sa dovtedy, kým zemiaky úplne nezmäkli. Do polievky sa pridala smotana s rozhabkovanou múkou, povarila sa a na záver sa pridal nakrájaný kôpor. Podľa chuti sa polievka osolila, alebo prisládila, či okyslila vodou z kvasených uhoriek.

Obed či večeru potom doplnili napr. **nové zemiaky s tvarohom**. Tie sa oškrabali, umyli a dali variť do slanej vody s rascou a zelenou petržlenovou vňaťou. Po uvarení sa zemiaky scedili, poliali maslom a posypali tvarohom. Jeho povrch sa pokvapkal dobre zoškvařeným maslom.

Uvedené jedlá boli jednoduché a výdatné. Chutili v minulosti baníkom a verím, že pochutia aj nám v dnešnej dobe. Dobrú chuť.

Norbert Gáborčík

VILIAM FIGUŠ-BYSTRÝ

V tomto roku si pripomenieme 140. výročie narodenia vzácného človeka, hudobného skladateľa a pedagóga Viliama Figuša-Bystrého. Jeho narodenie 28. februára 1875 sa udialo pri radostnej príležitosti manželov Samuela a Františky na Dolnej ulici v Banskej Bystrici. (pri radostnej príležitosti sa tam nehodí. Stačilo by: Jeho narodenie 28. 2. 1875 sa udialo v rodine manželov....) Dnes, po dlhšom čase, môžeme konštatovať, že udalosť mohli zapísať do rodinnej

kroniky aj červenými písmenami. Červenými preto, lebo Viliam sa stal významnou osobnosťou a organizátorom hudobného umenia v dejinách slovenskej hudby.

Jeho život nebol ľahký. Dlhé roky bol učiteľom hudby na rôznych typoch škôl. Trochu neskôr prejavil veľký záujem o štúdium hudby, hry na klavíri a organe. Po skončení Učiteľského ústavu v Banskej Štiavnici učil na školách v Piliši, na Ostrej Lúke a vo Zvolenskej Slatine. Hory, blízkosť Poľany, Detvy a slovenské ľudové piesne pomohli vytvoriť u neho pevné a hlboké národné cite-
nie. Isté je, že celkom ináč by pokračoval jeho život, keby bol nastúpil na hudobné štúdiá na Hudobnej akadémii v Budapešti alebo vo Viedni.

V roku 1903 jeho šťastným rozhodnutím bolo prijať miesto učiteľa a kantora v Báčke-Padinej. (Obce Báčka a Padiná som našla len ako dve samostatné obce, takže neviem, či tam má byť a alebo spojovník, ak to bola predtým jedna obec) Prelom storočia sa stal prelomom aj v jeho živote. Tu sa stretol s Mikulášom Schneiderom-Trnavským, ktorý bol vo Veľkom Bečkerekú zbormajstrom. Na toto stretnutie spomína aj Figuš vo svojom denníku, keď napísal: „*Tá hodina, čo som u neho strávil, bola jedna z najprijemnejších hodín. Cítil som, že som v spoločnosti opravdivého umelca, človeka osvieteného ducha.*“ Toto stretnutie mimoriadne zapôsobilo na neho najmä po stránke hudobného citenia. Prejavil hlbší záujem o slovenské ľudové piesne, ich úpravy a ich využitie pri rozvoji hudobného života. Stal sa postupne úspešným skladateľom. Napísal skladby pre spevácke zbory, čoraz viac sa venoval komponovaniu komorných skladieb a v Prahe mu vyšli Slatinské piesne. Vo Zvolenskej Slatine založil trio a sláčikové kvarteto. Intenzívne rozvíjal hudobný život a za úspešnú skladu Pieseň lásky a pokoja dostal od amerických Slovákov honorár.

V plnom prúde učiteľskej činnosti, v organizovaní hudobného života a v predstavách o rozvoji slovenského hudobného umenia ho potešila správa, že bol zvolený za učiteľa na evanjelickej škole v Banskej Bystrici. Splnil sa mu sen vrátiť sa do rodného mesta. Rodné mesto Banská Bystrica, iné prostredie a lepšie umelecké možnosti priniesli svoje ovocie.

Dňa 16. 3. 1909 navštívil v Dolnom Kubíne P. O. Hviezdoslava, aby zhudobnil jeho Slovenskú pieseň. Tak vznikla Kantáta op. 36

pre sóla, miešaný zbor a klavír. Predvedená bola 28. 12. 1913 pri príležitosti 40. jubilea Speváckeho spolku Tatran v Liptovskom Sv. Mikuláši. Kantáta zaznela aj v Prahe za účasti prezidenta T. G. Masaryka v Smetanovej sieni Obecného domu v interpretácii sólistov a spevokolov Hlahol, Typografia a Českej filharmónie pod taktovkou Jaroslava Kříčku. Autor si tu mohol prvýkrát vypočuť svoje dielo v interpretácii vtedajších najvyspelejších hudobných telies. Preto obdivujeme talent Viliama Figuša-Bystrého, ktorý mal pedagogické vzdelanie, a predsa sa dokázal vypracovať na takú vysokú úroveň.

V. F. Bystrý vo svojich umeleckých snahách prejavil veľkú ambíciu pracovať na dielach, ktoré by dvíhali slovenskú hudobnú tvorbu na vyššiu umeleckú úroveň. Sládkovičove básne mu dali podnet ku komponovaniu opery Detvan, ktorú považujeme za prvú slovenskú národnú operu.

Banská Bystrica s vďakou a s úctou pristupovala a neustále pristupuje k V. F. Bystrému. Na dom (na Fortničke), kde V. Figuš-Bystrý žil a pracoval, mesto venovalo pri príležitosti 90. výročia jeho narodenia pamätnú tabuľu.

K 100. výročiu narodenia, v spolupráci s hudobnými inštitúciami a za prítomnosti rodinných príslušníkov pripravili v dňoch 24. – 26. apríla 1975 v aule UMB konferenciu o živote a tvorbe V. F. Bystrého. Zborník z konferencie zostavil Dušan Dobrik a vyšiel v r. 1976.

25. apríla 1975 v historickom Robotníckom dome sa zorganizoval Slávnostný koncert z tvorby V. Figuša-Bystrého. Účinkovali umelci z Bratislavy a členovia Krajskej pobočky Zväzu slovenských skladateľov a koncertných umelcov v Banskej Bystrici.

V roku 2002 Štátne vedecká knižnica a Literárno-hudobné múzeum s Parkom kultúry a oddychu vydali zborník štúdií o V. Figušovi-Bystrom. Emanuel Muntág z Matice slovenskej v Martine, člen Krajskej pobočky ZSS KU, v roku 1973 vydal obsírnú publikáciu o Viliamovi Figušovi-Bystrom.

Mesto Banská Bystrica, Park kultúry a oddychu, Literárne a hudobné múzeum, Národné osvetové centrum, Asociácia speváckych zborov Slovenska a banskobystrické spevácke zbory niekoľko rokov intenzívne pripravovali Festival zborového spevu Viliama Figuša-Bystrého so zahraničnou účasťou v Banskej Bystrici. Tento festival dával možnosť reprezentovať svoje umenie zahraničným, ako aj domácim speváckym telesám. V programoch skladieb často zazneli skladby svetových skladateľov, ale hlavne skladateľov slovenských, ako aj banskobystrických. Festival prispieval k rozvoju hudobnej kultúry a hudobného umenia.

19. mája 2013 Spevácky zbor Viliama Figuša-Bystrého a Spevácky zbor Matice slovenskej v Banskej Bystrici organizoval koncert v evanjelickom chráme v Lazovnej ul., kde predtým pôsobil a organoval Viliama Figuša-Bystrý, dirigovali Tomáš Škraban a Ján Zelník.

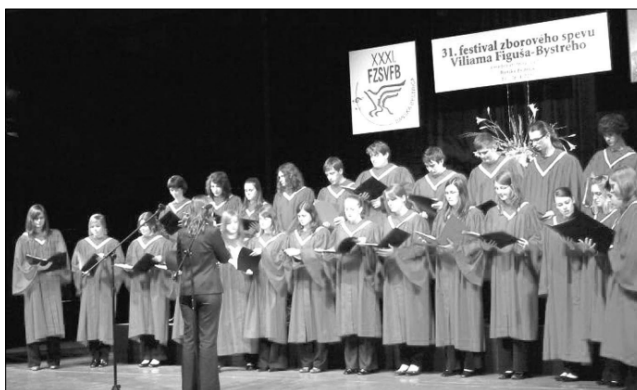
Pri 140. výročí narodenia si dovoľujem vysloviť myšlienku, ako som to vyslovil aj pri storočnici:

„Nech je Viliam Figuš-Bystrý svojou svedomitou tvorivou prácou a svojim prístupom k ľudovému umeniu a prístupom k vytvoreniu základov slovenskej národnej hudby stálym vzorom.“

Alexander Melicher

Pamätná tabuľa na V. F. Bystrého

Z festivalu Viliama Figuša-Bystrého

Pokračovanie zo strany 1.

9. marca 1790. Zosunulo sa obrovské množstvo snehu na Španej Doline. Mladých robotníkov pracujúcich pri hornom premývaní rudy vtlačilo cez okno do miestnosti a pritlačilo o žeravé kachle.

19. decembra 1818. Zamrzol vodný žlab z Prašivej a len 3. mája získali zase vodu! Pri nedostatku vody si robotníci z bane vypomohli tak, že aby obrovské vodné koleso poháňajúce zdvihačie zariadenie udržali v chode, 15 rubačov v kolese neustále pochodovalo.

28. februára 1830. V Tureckej (vedľa Starých Hôr) spadla lavína (akiste z masívu Krížnej) a to v nočných hodinách. Strhla so sebou mohutné buky, aj jeden dom s piatimi ľuďmi v ňom. Štyria zomreli, ale jeden 10-ročný chlapec prežil pod obrovskou masou snehu. Vyslobodili ho až na druhý deň. Nielen z okolia, ale ešte aj zo Štiavnice prišli pozrieť tento zosuv. Chlapcovi darovali peniaze. Bola taká tuhá zima, že sa na takú ani najstarší ľudia nepamätali. Mnoho ľudí, hlavne okolo Bratislavy a Viedne zamrzlo. Cez jednu noc napadlo v Bratislave vyše metra snehu.

12. júna 1847. Na okolí Starých Hôr snežilo!

1525. Ľudovít II. vzal od Turkov Španiu Dolinu. Aj od Fuggerovcov. Hlavným komorským grófm vymenoval Petra Bornemisszu a za správcu Bernarda Böhma.

1529. Španiu Dolinu znovu vzali späť Turci. Platili ročný prenájom 20.000 zlatých.

1703. Kuruci vtrhli do Maďarska.

1798. Prvýkrát robil nábor vojakov na Španej Doline Andrej Deler, správca baní. Zverboval pätnásť a tí koncom leta aj narukovali.

1. apríla 1802. Andrej Deler v noci násilne získaval vojakov. Nakoľko rodičia nechceli súhlasiť so zápisom a s narukovaním, dvanásť otcov prepustil z práce, pokiaľ svojich synov neprivedli do Banskej Bystrice.

1805. Francúzi boli vo Viedni a honorácia ušla do Banskej Bystrice s kráľovskou pokladnicou. V mesiaci júli išli do Komárna. Bola vojnová doba. Boli postavené stráže: dvaja baníci pri hornej bani, dvaja na hornom konci, dvaja pri kaplnke (stacionál) a dvaja pred domom Vajcika stáli na stráž vo dne v noci. Striedali sa po 12 hodinách. Toto trvalo 9 týždňov, takže bez cestovného pasu nikoho nepustili ani do Ulmanky, ani do Banskej Bystrice. V tomto roku bola veľká bieda.

1803. 2. decembra bola na Španej Doline snehová víchrica, ktorá horu zvanú Na Suchom vrchu vyvrátila aj s koreňmi až po lazaret (dnešná horáreň).

1804. Baník Ignác Muocik spadol do šachty Terézia. Františka Motičku zabil padajúci strom.

1805. 2. augusta, práve v deň výplaty, päť robotníkov od banských vozíkov sa ponáhľalo zo šachty po rebriku. Rebrík sa zlomil pod prvým robotníkom, a tak piati tam našli svoju smrť; Andrej Hanes šesť mesiacov zápasil so smrťou, ale Ľudovít Čáni, Ján Vajcik, Jozef Gregor, Ignác a Matej Knoph ...

1809. Veľký oheň vznikol v dome Handzu (Jána) Knopa a to v nočných hodinách. Bolo zničených sedem domov. V týchto domoch bolo 51 ľudí.

1816. Bola veľká drahota a veľký hlad, takže ľudia v hroznej biede trávu jedli. Varilo sa bez múky a bez soli.

1831. V Maďarsku bola cholera. V tých časoch mnohí zomierali aj v Banskej Bystrici. Na Španej Doline len deviat. Mŕtvych neniesli, ale vozili na voze aj tu, aj v Banskej Bystrici. Podľa počutia v Maďarsku zomrelo 13 000 ľudí. Pochovali aj veľa živých ľudí s touto chorobou. Keď človek zomrel, okamžite ho odviezli na cintorín. Táto choroba trvala o 5 mesiacov dlhšie. Nový cintorín začali používať 26. júna 1831 a prvá tu bola pochovaná Zuzana Bacúrová.

1834. V tomto roku sa nenašiel žiaden vzácny kov.

1835. 29. júna v noci o 12. hodine zhorel dom Jána Strieža a Mateja Gregora. Gregor aj so synom zhoreli na uhoľ, keď sa už nemohli zachrániť z horiaceho domu. Nech každého ochraňuje všemohúci Boh a svätý Florián.

1842. V mesiaci decembri ráno o pol šiestej bolo zemetrasenie. V tom istom roku, 8. júla, bolo hrozné zatmenie Slnka. Celé Slnko bolo zatemnené. Zatmenie Slnka sa začalo ráno o 6 a pol hodine. Zostala

taká tma, že hviezdy na oblohe sme celkom jasne videli.

1802. Bola veľká drahota a hlad. Pre robotníkov v bani denne rozdeľovali octovú polievku. Potom na náklady eráru varili zmiešané: mäso, hrach, jačmenný šrot, krumpľ a fazuľu. Túto stravu pre baníkov merali po 1 itce (čiže po 0,84 l).

1805. Tiež bola veľká drahota. Kilo raže stálo 12 zlatých (v šajnoch). Funt mäsa (0,57 kg) stál 7 grajciarov, bryndza 12 grajciarov, slanina 24 grošov a meszely masla (0,42kg) 2 zlatky.

1806. Kilogram bol znížený o 7 dielov, alebo deci.

1808. Baňa na Španej Doline nemala loj, a tak sme dostali kahančeky (na olej). Funt oleja stál 13 grošov.

1800. V tomto roku nás začali vyplácať bankovkami a toto trvalo do roku 1813. Hodnota zlatkovej bankovky zostala len 4 groše. 1 kilo raže stálo 3 zlatky, funt mäsa 7 grajciarov, maslo 6, slanina 6 grajciarov, víno 8. Vtedy začali v Ulmanke v pekárni piecť chleba, ktorého funt bol za 2 groše.

1814. Kilo raže stojí 1 zlatku, itce piva 1 grajciar, vína 4 grajciare, pálenka tiež.

1815. Mnoho baníkov prepustili zo služby, tým, čo zostali, znížili mzdu. Za funt medi patrili 3 grajciare, za každý metrál spolu s percentami 36 zlatých. Jeden baník na stene okrem dennej mzdy dostal 10 grajciarov. Z toho platil za strelný prach 1 zlatku a 4 grajciare a aj za loj, funt za 22 grajciarov.

1834. Bola veľká suchota, ledva pršalo. Urodilo sa málo sena, kapusty nič. 100 hlávok stálo 8 zlatých. Jarné siatie sa muselo skosiť, aby mali čo dať statku.

1847. Bol taký veľký hlad, že v krajine mnoho ľudí zomrelo hladom. Na Španej Doline nebol na to prípad, lebo tu sedel na zodpovednom mieste veľmi starostlivý a spravodlivý pán, banský správca pán Ján Pathera. 1 kilo raže stálo 22 zlatých, jačmeňa 16, kukurice 15, 1 funt mäsa 14 grajciarov. V tomto roku v Illirii a na Orave mnohí zomreli od hladu. Piliny, drvené škrupiny z orechov a kvety z lieskoviec zmiešali a to jedli. Začiatkom júna klesla cena obilnín, lebo nasledovala bohatá žatva. Na týždennom jarmoku v Banskej Bystrici klesla cena obilnín o 10 zlatých za kilo.

1832. Baníci si založili dychovú kapelu. Bol to pán učiteľ František Medrický, ktorý ich v hudbe začal vyučovať. (On prišiel za učiteľa organistu Františka Pintéra). Baníci sa zaviazali, že pánovi profesorovi za jeho unúvanie ročne z príležitosti šesťtýždňovej výplaty z každej zlatky 1 grajciar budú platiť. Ale len dotiaľ, pokiaľ on tu zostane. Jeho nástupca dostane len normálny plat. O tom bolo vystavené pismo: 1. Pre banských úradníkov, 2. Pre pána Medrického, 3. Pre prisázných, v tých časoch to boli Anton Papst a Ján Polák, ktorí zastávali tento úrad.

1840. Banský vedúci Ján Patera sa postaral o to, aby c. k. banskí robotníci si mohli nové uniformy zaobstaráť. Niektorí si mysleli, že to dostávajú zadarmo – a šli do toho. Mnohí si ich zaobstarali len na nátlak svojich nadriadených. Boli sklamaní, lebo im z každej mzdy už v tomto roku stiahli 40 strieborných grajciarov na tento účel. Neskôr, pokiaľ cenu uniformy 30 zlatých nesplátili, im stiahli zo mzdy aj 1 zlatku. V týchto uniformách sa po prvýkrát predstavilo 400 banických robotníkov v Banskej Bystrici na Deň Pána, 18. júna. Vtedajší banský radca Anton Koch každému robotníkovi objednal pol itce (0,42 l) vína, chleba a dal medzi nich rozdeliť 50 zlatých. Dnes už vidíme len ruiny vtedajšej špaňodolinskej slávy. Sotva už niekedy bude hrať takú úlohu ako v minulosti. Ak ho len nepretvori nejaký na svet súci, schopný podnikateľ z pohľadu prírodnej krásy na kvitnúce rekreačné letovisko.

1708. Bieda ľudu sa stupňovala aj tým, že baníci dostávali mzdu len každých 10, 11, ba dokonca niekedy len po 12 týždňoch.

1708. Všetci baníci z revíru Španej Doliny sa vzbúрили, a to preto, lebo prišli komisári a žiadali od nich dane. Z tejto príčiny za celý týždeň nikto nenastúpil do práce. S nimi držali aj ženy, ba 16. augusta oni samé zvonili na poplach, zbehli sa všetci ľudia, kričali, vyhrážali sa a komisári vo veľkom strachu behom utiekli zo Španej Doliny.

1710. Michal Adda, Kirchner a pán Dobrotka zamerali všetky špaňodolinské bane a dali na papier.

1798. Miestodržiteľ krajiny bol po prvýkrát na Španej Doline.

Pokračovanie na strane 11.

MAGICKÉ ZARIEKANIE CHORÔB

Naši predkovia kedysi verili, že do tela človeka, ale aj zvieratá môžu vniknúť démoni chorôb, ktorí spôsobia horúčku, zimnicu, vrede, nádchu a podobne. Avšak chorobu mohli na človeka privolať aj ľudia, ktorí vraj takúto činnosť ovládali.

Domnelé i reálne predstavy o príčinách chorôb podmieňovali prevenciu aj liečenie a druh osôb, ktoré sa touto činnosťou zaoberali. Neprehľadné množstvo preventívno-zdravotných opatrení nám je dôkazom, za aké dôležité považoval ľud zdravie a fyzické vlastnosti jednotlivca. Liečeniu chorôb sa venovali ľudovi liečitelia. Spájali svoje racionálne vedomosti odovzdávané z generácie na generáciu s magickými úkonmi.

Magické liečebné úkony súviseli najmä s úsilím vrátiť človeku zdravie, vyliečiť ho a udržať zdravie jednotlivca či celého spoločenstva. Známe sú však aj praktiky, ktorých cieľom bolo škodiť alebo privolať chorobu a smrť. Príčina choroby sa odôvodňovala iracionálne, v liečebnom postupe sa však už použili racionálne prostriedky, pričom sa ich konečný účinok opäť odôvodňoval pôsobením nadprirodzených síl. Samozrejme, vo vedomí ľudu sa magické a racionálne prvky nerozlišovali. Obidve zložky predstavovali v liečebnom úkone celok, ktorý mal privodiť určitý výsledok.

Pre ľudové liečenie je typické, že sa liečitelia snažili preniesť chorobu z tela postihnutého na inú osobu, zviera, či predmet alebo ju jednoducho vypudíť. Veľmi dôležitá funkcia sa pripisovala zarietkaniu. Pod zarietkaním rozumieme odriekanie, menej často spievaný, krátky a jednoduchý alebo zložitejší rytmický či dialogický slovný útvar vo forme želania, hrozby či rozkazu. Týmto prikazmi chcel liečiteľ, presvedčený o sile vyriečeného slova v kombinácii s inými magickými postupmi a prostriedkami, dosiahnuť istý pozitívny liečebný výsledok. Zarietkanie niektorých chorôb bolo veľmi rozšírené. Zarietkali sa najmä tie choroby, na ktoré v minulosti neexistovali účinné lieky, a preto sa považovali za magické. Medzi takéto choroby patrili napríklad žltáčka či epilepsia.

Priebeh zarietkania bol nasledovný: zarietkač sa s chorobou rozprával, prosil ju, aby opustila telo človeka, neskôr sa chorobe vyhrážal a rozkazyval jej, aby vyšla z tela von.

Z čias procesov s bosorkami pochádzajú príklady, ako sa do prastarých zarietkacích foriem dodatočne vsunuli vločky, v ktorých sa vzývajú svätci, ale podstata zarietkania sa tým nena-rušila. Choroby sa zarietkaním často posielali do zeme, na Mesiac, do vody, teda čo najďalej z tela chorého.

Mnohé zarietkacie formuly boli tajné a odovzdávali sa len ústnou formou. Niektoré sa však podarilo zapísať. V druhej polovici 19. storočia sa v okolí Banskej Bystrice kožná choroba ľudovo nazývaná ruža zarietkala takto:

*Žehnám ťa vo mene Otca,
Syna
i Ducha Svätého,
ty, ruža červená, plamenná,
nemoc pluhavá,
odporná a nebezpečná,
aby si neriasila
ani nekvitla na hlave,
na tvári, na nohách,
na rukách tejto Anny,
ale aby si zvädla ako Jonášová tekvica,
skapala ako ten káfor,
ktorý prikladám na teba.
Zaklínám ťa do hory,
tam, kde je tvoje miesto,
do jaskýň tmavých a medzi skaly,
do potokov hlbokých
a do priepastí bezodných.
Tam rasti i kvitni,
ale tejto Anne, osobe čestnej,
daj pokoj.*

Pri zarietkaním liečiteľ používal aj rôzne gestá, ktorými vyhánal chorobu z tela, pričom pacienta okladal posvätenými bylinkami alebo utieral mokrou handričkou. Pôsobenie prostriedkami mágie mohlo podľa tradičných predstáv pomôcť prinavrátiť stratené zdravie, ale aj ochraňovať pred chorobou.

Jana Nahálková

Použitá literatúra:

NÁDASKÁ, K.: Čary a vešty. Bratislava: Fortuna Libri. 2014. 192 s.

FILOVÁ, Božena a kol.: Liečenie a pranostiky. In: Slovensko ľud 3 II. časť. Bratislava. Obzor. 1975. S. 1031.

Pokračovanie zo strany 10.

1803. U nás bolo sčítanie ľudu. Na Španiu Dolinu prišlo 56 robotníkov z Kremnice a odtiaľto sa vysťahovalo do poľskej Wieliczky 15 mladých špaňodolinských robotníkov.

1816. Pre tohtoročnú veľkú drahotu a nízke mzdy (za metrák medi bolo len 25 zlatých) ľud nemohol vyžiť a celé osadenstvo bane povstalo. Mnohí opustili Španiu Dolinu a usadili sa inde.

1821. Španiu Dolinu navštívil veľkoknieža Karol František Jozef.

1822. Bol tu na návšteve miestodržiteľ krajiny aj s manželkou.

1825. 16. júla ma zobrali za banického robotníka ako 18-ročného. Moja denná mzda bola 4 grajciare v striebre.

1830. Stal som sa „žilovým“ baníkom na stene (tito mali dennú mzdu 16 grajciarov).

1830. 13. marca celé osadenstvo bane, starší ako 18 rokov, zložili prisahu, že kráľovi budú verne slúžiť a pracovať.

1833. Na Španiu Dolinu prišla vznešená deputácia a to: Karol Reszner, hlavný komorský gróf a Rittenstein, banskobystrický banský radca.

1834. Tiež sem prišla jedna delegácia, lebo na Haliari (pri Starých Horách) na šachte Terézia, v Polkanovej na šachtách František, Ľudovít a Mária sa ukázala strata 44-tisíc zlatých. Členovia komisie: hlavný komorský gróf zo Švajčiarska, Karol Reszner zo Štiavnice, Mandori banskobystrickí banskí radcovia, dvaja tajomníci, a Ján Bauer, banský úradník. Tito páni počas 8 dní ráno od 7. hodiny do večera 6. - 7. hodiny navštevovali bane, všetko dôkladne preskúšali a previedli aj skúšobné razby. Znížili stavy baníkov, ustáli mzdy podľa kubíkov, takže odtiaľ baníci zarobili mesačne 4 zlaté a 40 grajciarov v striebre.

1847. Bola taká veľká bieda, že jeho výsosť kráľ zvýšil mzdu robotníkom o 40 percent.

Michal Kiššimon

VYVOLENÝ KRÁĽ

(Povešť zo XVII. storočia)

V 17. storočí bolo Slovensko dejiskom viacerých zápasov a vojnových udalostí. Popri pokračujúcich protitureckých bojoch to boli najmä protihabsburské stavovské povstania. Povedané slovami staršieho autora Š. Janšáka: „Bocskay, Bethlen, Wesselényi, oba Thökölyovci a traja Rákóczyovci privádzajú Slovensko do válečného víru, pod najrozličnejšími titulmi a heslami.“ K najvýznamnejším vodcom povstania sa zaraďuje sedmohradské knieža Gabriel Bethlen (1580 - 1629). Oficiálnym cieľom jeho povstania bola sloboda náboženstva, krajiny a pomoc českým stavom. Povstanie zasiahlo aj Zvolen a stredoslovenské banské mestá. K tejto historickej udalosti sa viaže nasledujúci príbeh.

Písal sa rok 1620. Slobodné kráľovské mesto Zvolen už takmer rok podlieha Jeho Milosti kniežatú Bethlenovi, ktorý sa postavil na čelo povstania proti panovníkovi a obsadil väčšinu uhorskej krajiny. Horné Uhorsko v ňom videlo nového kráľa. Tak aj posádka zámku a mesto Zvolen na čele s richtárom Timotejom Stimelom otvorilo 23. júna 1619 brány Bethlenovmu hlavnému kapitánovi Jurajovi Széchymu. Zvolenský župan barón Mikuláš Eszterházy ušiel do Viedne. Bystrica a ostatné banské mestá ešte predtým odovzdali Bethlenovmu splnomocnenci holdujúci list a dary.

Od obsadenia mesta do Zvolena viackrát zašiel niektorý zo šľachticov alebo služobníkov kniežata Bethlena. Ak sa posol preukázal patentom, každé z miest mu muselo byť nápomocné koňom či poživňou.

V jeden októbrový deň roku 1619 dorazil na Zvolenský zámok jazdecký posol s naliehavou správou. Po príchode žiadal o prijatie u zvolenského podžupana. Poslom bol zeman František Nagy z Rožňavy, v službách Bethlena. Podžupan Mikuláš Benkovics prijíma posla a otvára zapečatený list. Očami preletel riadky. „Do zajtra pripravím odpoveď. Zatiaľ ste mojím hosťom, poručík,“ hovorí. „Stretneme sa pri večeri.“

Večer sa na zámku stretáva menšia spoločnosť. Okrem niekoľkých dôstojníkov posádky prijal pozvanie aj zvolenský richtár a niekoľko významných mešťanov s manželkami. Františka Nagya usadili pri richtárovi Timotejovi Stimelovi, jeho manželke a dcére, cnostnej panne Amálii. Kapitán predstavil poručíka prítomným, zdvihol pohár s vínom a predniesol prípitok: „Na zdravie nášho kniežata! Vivat Bethlen!“ Ostatní taktiež vstanú a štrngajú pohárm. Po prípitku sluhovia priniesli na stôl jedlá. Debata pri stole sa viedla o situácii v krajine. Väčšina zvolenských mešťanov boli evanjelici, z nich najmä Slováci a Maďari vítali vojenské úspechy Bethlena. Neskôr sa mešťania rozhovorili o každodenných starostiach. Richtárovi Stimelovi sa mladý švárný husársky poručík zapáčil. Nadšene rozprával o Bethlenovej výzve šľachte, vojenských prehliadkach, dobytých hradoch a mestách. Richtárova dcéra pri večeri takmer neprehovorila. Pri rozlúčke pozrela na poručíka krásnymi modrými očami a on jej pobožkal ruku. František Nagy na druhý deň odišiel. Osud to zariadil tak, že sa mal do Zvolena ešte vrátiť.

V tom čase museli Zvolenčania plniť dodávky Bethlenovmu vojsku. Mešťania sa venovali svojim dielňam a obchodom. Rada mesta sa schádzala na pravidelných zasadnutiach. Pokoj vládol aj v dome Stimelovcov. Richtár spravodlivo delil svoj čas medzi vlastný obchod a záležitosti mesta. Amália Stimelová trávila čas vyšívaním, zábavkami s priateľkami a bohoslužbami, ktoré navštevovala s matkou. Jednej z priateľiek, Zuzane Hudecovej, sa zverila o stretnutí s mladým poručíkom. Medzičasom vo Zvolene prijali a pohostili gemerského veľmoža a župana Juraja Széchyho, ktorý sa vracal do Filákova.

Uplynulo niekoľko mesiacov. V januári 1620 bol Gabriel Bethlen v Prešporku zvolený za knieža a gubernátora Uhorska. Následne bolo uzavreté prímerie. V máji zvoláva palatín na príkaz Bethlena snem do Bystrice. Bolo potrebné rozhodnúť o viacerých súrnych krajinských záležitostiach. Predtým vysielal do Carihradu posolstvo na čele so Štefanom Dóczyom.

Aj Zvolen sa pripravoval na túto veľkú udalosť. Knieža s manželkou a sprievodom bude prechádzať mestom! Ráno 20. júna vstúpil knieža s veľkou pompou do mesta. Zámocká posádka ho privítala čestnou salvou z diel. Na vyzdobených uliciach vítajú knieža Zvolenčania. Mešťania a obyvateľstvo, všetci pozdravujú knieža a prevolávajú mu na slávu. „Vivat Bethlen! Nech žije sloboda!“ ozýva sa odvšadiaľ. Radní

páni na čele s richtárom vítajú knieža pred mestskou bránou a ubezpečujú ho o svojej vernosti. Za kniežacím sprievodom prechádza náместím husársky pluk. Medzi vojakmi, na čiernom koni, v parádnej uniforme sa nesie aj František Nagy. Jeho pohľad sa stretne s pohľadom Amálie Stimelovej, ktorá mu z okna hodí kyticu kvetov. Poručík ju v letku chytí a dievčine pošle bozk.

Po krátkej zastávke sa Bethlen so sprievodom vydáva do Bystrice. Bystrickí mešťania odovzdali kniežatú kľúče od mestských brán. Po slávnostnom prijatí knieža ubytovali v Kammerhofe. Na sneme sa zúčastňujú zástupcovia šľachty, delegáti uhorských stolíc a miest. Viacerí veľmoži prišli aj so svojimi manželkami. Erdödyovci, Illésházyovci, Thurzovci, ďalej Zrínsky, Nádasdy... Do Bystrice sa zišli aj cisárski vyslanci, hostia z Čiech, Moravy a ďalších krajín. Ubytovali sa v okolitých kaštieloch a domoch spriatelnených rodín. Zástupcov miest ubytovali v hostinci U Raka.

Dňa 20. júla sa dostavili vyslanci Porty, ktorí konfederátom doručili list nasledovného znenia: „Pobožným pánom, veriacim v Ježiša, vznešenému panovníkovi, vyznávačom Mesiáša, milostivým dôstojným národom, ochráncovi mierumilovného kresťanstva, ktorému každé ohnutie kolena nech slúži k veľkej pochvale. Nech je šťastný každý počín v práci Gabriela Bethlena, panovníka Uhrov a Sedmohradčanov. Aj vám, váženým uhorským a milostivým kresťanským veľmožom a všetkým rádom nech žehná Veľký Boh vašu šťastnú prácu. Tento list nech slúži vašej dôstojnosti ako naše uznanie, aby ste si teraz zvolili kráľa, čo by sa nutne žiadalo. Voľte ho slobodne podľa právnych noriem, aby bol voči Vám spravodlivý a aby sa dobromyseľne správal voči našej jasnej Porte a žil s nami v mieri. Aby sme naživali čestne s Uhorskom pod jeho vlastnou vládou. Toto je na uvítanie atď. Dané v našom sídelnom meste Konštantínopole dňa 26. v mesiaci redžeb roku 1029 nášho proroka Mohameda. Osman.“

Tureckí vyslanci sa vracali z Bystrice 31. júla. Zastavili sa vo Zvolene, kde ich pohostili na trovy mesta. Biskup Pavol Dávid a barón Teufel, vyslanci cisára Ferdinanda, opustili snem ešte skôr, lebo pri predběžných rokovaniach nedošlo k žiadnej dohode. Cestou sa zastavili a prenocovali vo Zvolene. Na príkaz kniežata vyslancov spre-vádzala husárska eskadróna poručíka Františka Nagya. Ten využil zastávku vo Zvolene na návštevu domu Stimelovcov. Richtár s manželkou a Amáliou ho s radosťou prijali. Rodina Stimelovcov sa po niekoľko generácií hrdila zemianskym címerom. Chceli vedieť, odkiaľ pochádza a z akej rodiny, a tak im rozpovedal o rodnej Rožňave a rodinných pomeroch.

Rokovalo sa v sieni jedného z výstavných domov na bystrickom námestí. Snem sa konal v atmosfére naladenej proti Habsburgovcom. Zástupcovia dedičných rakúskych krajín Uhrov márne napomínali, aby sa nemiešali do českých vzbúr, lebo môžu stratiť svoje kráľovstvo a slobody. Snem prijal viacero uznesení zameraných aj proti arcibiskupovi Pázmánymu a jezuitom. Po večeroch sa veľkomožní páni a panie zabávali. Konali sa plesy, zábavy a hostiny.

Na záver snemu stavy prikrročili k voľbe. Knieža Bethlen bol jednohlasne vyvolený za uhorského kráľa. Po oznámení výsledku delegáti povstali a volali mu na slávu: „Nech žije najjasnejší kráľ Gabriel!“ Bethlen predniesol záverečnú reč. Poďakoval sa za prejavenu dôveru, dal však na vedomie, že korunováciu neprijme. Niektoré ustanovenia snemu sa dotýkali aj Zvolenčanov. Bethlen sa celej župe poďakoval za preukázané služby. Vyslanci mesta Zvolen po návrate podali mestskej rade správu o priebehu snemu a prijatých zákonných článkoch. Bethlen s manželkou navštívil aj slobodné kráľovské a banské mesto Kremnicu. V tamojšej mincovni pri príležitosti korunovácie vyrazili zlaté dukáty s podobizňou kniežata. Na záver snemu sa Bethlen a vyslanci zúčastňujú na slávnostnej omši. Po skončení krajinského snemu Gabriel Bethlen, zvolený pán kráľ, s manželkou Zuzanou, rod. Károlyi, sprievodom a prívržencami opustil Bystricu.

V novembri 1620 obdržal zvolenský kapitán od Bethlena súrny list. Bethlen mu nariadil bezpečne uschovať na zámku uhorskú korunu. Kapitán ihneď zariadil všetko potrebné. Onedlho dorazil na Zvolenský zámok ozbrojený sprievod na čele so strážcom koruny Petrom Révayom. Kráľovskú korunu a korunovačné klenoty uložili v bezpečnej miestnosti na prízemí.

ČO VŠETKO SA MÔŽE STAŤ LEN PÁR KROKOV OD MESTA

Jozef Bacúr (1940) – lesník a poľovník je autorom doteraz šiestich knižčiek tematicky viazaných na širšie okolie Banskej Bystrice. Sú to napríklad monografie „Donovaly – obec na horskom sedle“ (2005), „Harmanecká dolina – zelené spomienky“ (2010), alebo poľovnícke príbehy „Bol raz jeden lesný závod“ (2000), „S poľovníkmi veselo i vážne“ (2000), „V službách strieborného mesta“ (2009). Autora predstavujeme prostredníctvom nasledovného, doteraz nepublikovaného poľovníckeho príbehu s vlastnou ilustráciou.

Nad Banskou Bystricou, v závere Laskomerskej doliny, týči sa impozantný Ostrý vrch (895,8 m n. m.). Lesy a húštiny pod ním sú domovom snáď všetkých druhov našej poľovnej zveri vrátane veľkých šeliem – medveďa a rysa. A práve tu sa odohral poľovnícky príbeh už starší síce, ale o to zaujímavejší.

Poľovali tajovskí a podlavickí poľovníci na diviaky za účasti poplatkových hostí – rakúskych poľovníkov. Prvá časť poľovačky v sobotu sa vydala, hostia strelili tri kusy čiernej zveri a pokračovať sa malo v nedeľu. Začiatok ráno vykonali podľa všetkých regúl s patričnou ceremóniou. Domáci však figurovali len ako honci, ktorí mali hnať diviaky pred mušku Rakúšanov.

Durilo sa od Uňadova – Ľabdovej na streleckú líniu pod Ostrým vrchom. Starší domáci poľovníci neboli v pohone, ale stáli v odstupoch v závere Laskomerskej doliny vo funkcii zavračáčov, aby znemožnili únik diviakov z pohonu.

Medzi honcami bol so svojim kopovom – sučkou aj poľovník Dušan. O chvíľu bolo už počuť poklepkávanie palíc o stromy a pobrehávanie honcov. Vzápätí sa ozval krik: „Diviak v predúúú, kanééc a veľkýýý...!“ Dušan zbystřil zrak i sluch, lebo v hustom bukovom náraste náprotivného svahu začul cupot ratič, ktorý smeroval na dolinu šíkmom nadol. Po chvíli to utíchlo a Dušan si pomyslel, že diviaka tí zavračáci nepustia z pohonu. Pobral sa ďalej, keď tu zrazu päť metrov pred ním sa roztvorila húština a na neho sa pozerala začudovaná a riadne

naštvaná diviacia hlava. Poriadne kančisko s hlavou ako pol šifoniera sa totiž mokrou pirtou potichu vydriapal až k nemu. Vzápätí zafučal, sklonil hlavu ako býk v koride s úmyslom dvojnohého tvora pred sebou zlikvidovať. Na použitie flinty nebolo ani pomyslenia, a tak Dušan v zlomku sekundy visel na tenkom konári blízkeho bučka. Kanec prefrčal popod neho a zmizol v húštine ako duch. Dušan na to zliezol z konára a dumal nad tým, ako mohol pri svojej výške tak vysoko vyskočiť. Kým

sa stačil spamätať, na dolinke zaznel zúrivy štekot psov a hneď na to krik niektorého zavračáča o ratu, nasledoval zúfalý, srdcervúci kvikot psa a padol aj výstrel. Onedlho všetko stíchlo a iba vzdialený brechot ďalšieho psa naznačoval, že ženie diviaka pravou stranou doliny smerom na vysieláč, z čoho sa dalo usúdiť, že kanec z pohonu unikol.

Zazneli však aj výstrely Rakúšanov a keď sme sa všetci zišli, zistilo sa, že ulovili jedného diviaka a napodiv aj medveďa (mohli totiž v rámci redukčného odstrelu poľovať aj na medveďa).

Až na doline sa Dušan dozvedel, čo znamenal ten krik zavračáča o ratu. Potom ako diviak odbehol od neho sa v plnej kráse predstavil kamarátovi Janovi, ktorý nestačil pred fučiacou prišerou, ktorá sa rútila na neho, urobiť nič inšie, ako sa široko rozkročiť a vzápätí predviesť parádne salto mortale, po našom kotrmelec. Mal pri tom od Boha šťastie, že ho kanec nezachytil klom, ostrým ako britva. Ochránil ho aj jeho psík – farbiar, ktorý sa smelo vrhol diviakovi na rypák, ten ho však tak dochrámal, že uhnul. Okrem neho na druhý deň uhnul aj ďalší zranený pes – jagtierrier, ktorý diviaka nakoniec odohnal.

Poľovačka sa skončila, hostia boli spokojní a pri rume s čajom, pardon, čaj s rumom, bol o chvíľu útočiaci diviak taký veľký ako menší autobus a jeho zbrane (kly) dosiahli aspoň národný rekord v bodoch CIC. Ale to už poľovníci nehovorili slovenčinou, ale poľovníckou latinou.

Jozef Bacúr

Pokračovanie zo strany 12.

Pomery v krajine sa postupne menili v neprospech Bethlena. Mnohí prívrženci kniežata sa pridali na stranu cisára. Na jar 1621 ustupoval Bethlen s vojskom do Košíc. So sebou zobrať aj kráľovskú korunu. Veliteľ udelil Františkovi Nagyovi na jeho žiadosť krátke voľno. K jednotke sa mal pripojiť v Kremnici. Mladý poručík opätovne navštívil Stímelovcov vo Zvolene. Pána Stimela požiadal o dovoľenie písať jeho dcére. Rodičia i Amália súhlasili. Nikto vtedy nevedel, že pokoj vo Zvolene a okolí nebude trvať dlho.

V máji 1621 palatín Žigmund Forgách a Juraj Széchy, ktorý zradne opustil Bethlena, vyzvali banské mestá, aby sa poddali cisárovi. Kremnica, Bystrica a ďalšie mestá v obave o majetky a privilégia zložili prisahu Ferdinandovi. Príklad banských miest nasledoval aj Zvolen. Začiatkom júna cisárske vojská generálov Pálffyho a Koháryho obsadili Krupinu a Brezno. V jeden júnový deň vtrhli do Zvolena cisárski žoldnieri. Správali sa ako na nepriateľskom území. Nedbajúc na farárov protesty, vyrabovali faru i samotný kostol. Odcudzili odtiaľ pozlátený kríž, kalichy a iné predmety. Potom začali plieniť po domoch mešťanov. Toho, kto sa im postavil, razili na zem. V zmätku, ktorý nastal, vzbĺkol v jednom z domov oheň. Požiar sa začal šíriť na strechy susedných domov. „Horí! Horí!“ ozvalo sa. Kostolný zvon začal vyzvárať na poplach. Zbehli sa ľudia a spoločnými silami sa im podarilo oheň uhasiť. Stímelovský dom nezhorel. O nešťastí sa František Nagy dozvedel z listu od Amálie. Obratom jej odpísal a ďakoval Bohu za ochranu. Dievčine zároveň vyznal svoje city.

Bethlen sa s vojskom medzitým vydal z Košíc k Rimavskej Sobote. Vojsko cisárskeho generála Štefana Pálffyho pred ním ustúpilo k Zvolenu. Vojska sa priblížila k mestu. Niektorí mešťania začali prepadať strachu.

Dňa 2. júla 1621 sa nepriateľské vojská stretli v bitke pri Jalnej. Bethlenov veliteľ Štefan Egry mal vo vojsku hlavne ľahkú jazdu. Cisárske vojsko tvorila pechota. Na oboch stranách bolo niekoľko diel. Bethlenovi husári po dvoch dňoch, aj s podporou tureckých oddielov, porazili a zahnali cisárskych vojakov na ústup. Zranený bol aj sám cisársky generál Pálffy. V boji sa vyznamenala eskadróna poručíka Nagya. Boje pokračovali na iných miestach. Mesto Zvolen, ako aj celá Zvolenská stolica, sa znovu podrobili Bethlenovi. Banské mestá poslali do Bethlenovho tábora vojakov, baníkov a materiál.

V jednej z nasledujúcich bitiek bol František Nagy ranený. Po ošetrení sa zotavoval v špitáli vo Zvolene. Panna Amália ho denne navštevovala a modlila sa za jeho uzdravenie. On jej rozprával o vojenskom živote. Nie o sláve či prehliadkach, ale o urpení počas vojny. Keď ho prepustili zo špitála, zašiel pred odchodom do domu Stímelovcov. Pána Timoteja Stimela požiadal o ruku jeho dcéry, s čím ten súhlasil. Na jeseň sa konali zásnuby a onedlho aj svadba. Svedkami snúbencov boli Zuzana Hudecová a Matej Ujházy, Františkov bratanec a spolubojovník. Sobáš bol vo zvolenskom kostole.

Po uzavretí mikulovského mieru r. 1622 sa Zvolen a banské mestá znovu stali poddanými cisára Ferdinanda II. Mier netrval dlho. V r. 1623 Bethlen vyjednával s cisárom o mieri v Bystrici. Zvolen a banské mestá prišli do kontaktu s Bethlenom a jeho vojskom ešte v r. 1624 a 1628.

Po definitívnom ukončení vojen vystúpil František Nagy z armády. Spolu s manželkou sa vrátil do rodnej Rožňavy, kde žil a hospodáril na svojom majetku.

Radoslav Mandalík

ŠTÁTNY VANDALIZMUS

Je iróniou osudu, že práve vtedy, keď píšeme tento článok, médiá neustále opakujú poburujúce slová o vandalizme. A čože sa to stalo? Nejakí vandali natreli na ružovo sochu partizána pri železničnej stanici „Mesto“, alebo, ako mu ľudovo hovoríme, pri „Malej stanici“. Nuž, to by sa naozaj nemalo stávať!

Lenže, čo povedať na to, na čo sme si tu za mnoho rokov zvykli, že tu vandalizmus mal vždy živnú pôdu. Už takmer sto rokov! Vandalizmus bol po rozpade Monarchie, po vzniku Slovenského štátu, bol po skončení druhej svetovej vojny, bol v obrovských rozmeroch po nástupe bolševikov k moci a nevyhol sa mu ani demokratizačný proces. Na vandalizmus ako by mala táto republika certifikát. A najsmutnejšie na tom je to, že by sme mohli pokojne hovoriť o štátnom vandalizme!

Predkladáme našim čitateľom jeden z mnohých smutných príkladov.

19. decembra 1940 bola odovzdaná do prevádzky práve dokončená železničná trať Banská Bystrica – Dolná Štubňa s 22 tunelmi. Pri výstavbe tohto impozantného diela zahynulo 35 ľudí. Firmy, ktoré realizovali túto stavbu, ale aj samotní robotníci postavili svojim mŕtvym druhom pri hlavnej ceste pamätník, v spodnej časti obce Harmanec, dnes Dolný Harmanec, ktorý bol tiež v ten deň odhalený. Keďže na pamätníku mená nefigurujú, zaslúžia si, aby sme si ich zachovali:

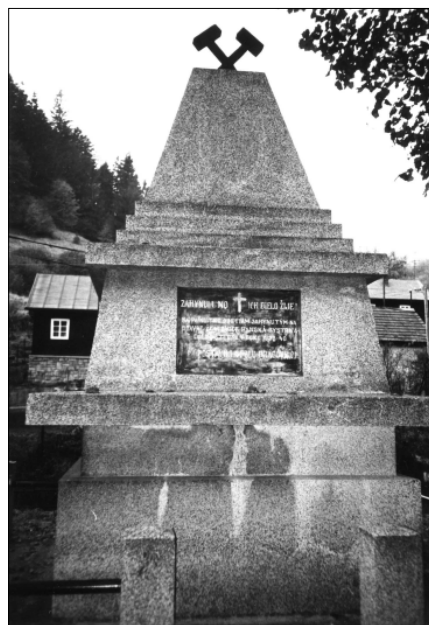
1. František Nyerš	ženatý – 3 siroty	Bátorové Kesy
2. Karol Meško	slobodný	Liptovská Osada
3. Ján Kapusta	ženatý – 3 siroty	Malachovo
4. František Perneš	ženatý	Lučenec
5. Ján Marko	slobodný	Horný Turček
6. Ján Omasta	slobodný	Polomka
7. Ján Mikuš	ženatý	Dolná Štubňa
8. Michal Sýkora	slobodný	Čremošné
9. Štefan Sarnovský	ženatý – 3 siroty	Dedinky
10. Jozef Jánoš	ženatý – 4 siroty	Dolná Streda
11. Martin Knižka	ženatý – 4 siroty	Telgárt
12. Michal Baranovič	slobodný	Višňové
13. Michal Vatala	ženatý – 4 siroty	Veľká Lehota
14. Antonín Babičik	slobodný	Lúky
15. Michal Čergot	ženatý	Dolné Štefanovce
16. František Izsák	ženatý – 4 siroty	Iža p. p. Stará Ďala
17. Jozef Mašlonka	slobodný	Jalovec
18. Antonín Dobrotka	ženatý – 1 sirota	Chrenovec
19. Ján Švardala	ženatý	Horné Nemčí
20. Ján Minich	slobodný	Ihráč
21. Ján Székely	ženatý – 3 siroty	Berehovo
22. Štefan Reicher	slobodný	Komárno
23. Karol Kováč	ženatý	Berehovo
24. Ján Gajdoš	slobodný	Lubela /okr. L. Sv. Mikuláš/
25. Július Drozda	slobodný	Dolný Harmanec /školák/
26. Ľudovít Pivarč	ženatý – 1 sirota	Banská Belá
27. Ľudovít Michal	ženatý	Lúčky /Ružomberok/
28. Ján Tuka	ženatý	Sklené Teplice
29. Jozef Valaščík	slobodný	Veľký Čepčín
30. Štefan Kaliský	ženatý	/Baláže/ Kalištie
31. Štefan Pavčiak	slobodný	Liptovská Revúca
32. Ján Mesík	slobodný	Selce
33. Ondrej Kohút	ženatý	Lubela /okr. L. sv. Mikuláš/
34. Štefan Kišac	ženatý – 2 siroty	Pražice /Topoľčany/
35. Juraj Meško	slobodný	Ponická Lehôtka

Predkladáme dve fotografie pamätníka: Ako vyzeral pôvodne po odhalení v roku 1940 a, žiaľ, ako vyzerá od roku 1948 až dodnes! Celých 67 rokov! Bez protestu, bez medializácie, ale hlavne bez štátneho znaku. Neprestáva sa tu turista, prečo by to aj robiť? A ak sa náhodou pristaví pútnik, tak len preto, aby si zahrešil a obdivoval štátny vandalizmus! Teoreticky sme pred 25 rokmi pochovali socializmus, ale jeho „výdobytky“ stále prežívajú! Dokedy ešte?

Nezaoberali sme sa vlastníkmi pomermi, komu pamätník patrí. Hlboko v nás však rezonuje po celú desaťročia neúcta k práci a hlavne k ľudským životom. Preto pevne veríme, že sa nájde inštitúcia, organizácia, spoločenstvo, možno jednotlivec, ktorý zasponzoruje ani nie tak nákladnú generálku pamätníka.

Vopred ďakujeme!

Redakcia
Bystrického permona

POVEDZME VODÁKOM, NECH NAVŠTÍVIA NÁŠ DOM

V našom časopise sme v posledných dvoch číslach uviedli námety na podstatné zvýšenie návštevnosti mesta Banská Bystrica: Povedzme svetu, že sme tu, o možnosti zápisu do zoznamu Unesco a Povedzme Číne, že Hudeca si ctíme. Tieto vzbudili oprávnený záujem vedenia mesta.

Ďalším námetom je prichýliť vodákov plávajúcich po Hrone bez možnosti pristátia. Podľa štatistik z minulého, ako aj z predchádzajúcich rokov, ich bolo cca 70 000, z toho cca 70 % Čechov. Už v predchádzajúcom volebnom období mesto začalo rokovania s majiteľom pozemku pri malej stanici, ŽSR. Ich prvou reakciou bolo ohradenie pozemku s návrhom na jeho prenájom.

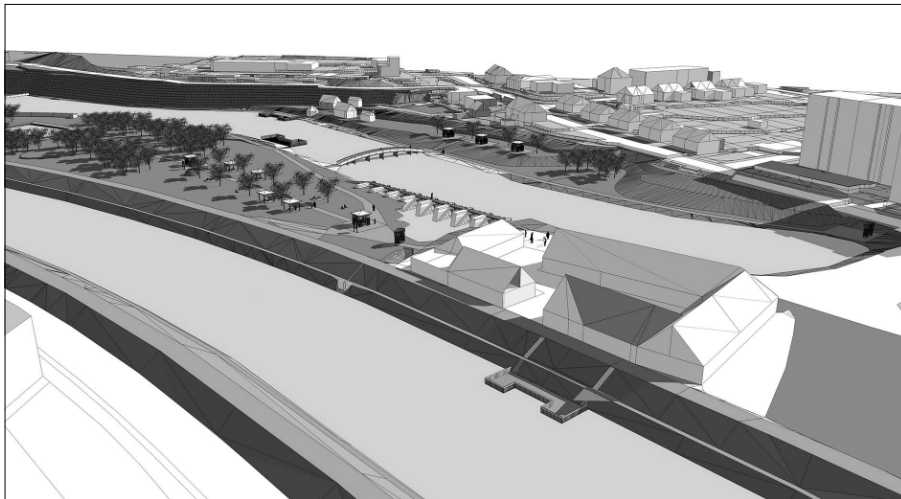
Je spracovaný návrh riešenia jednoduchého prístaviska v tejto lokalite (viď obrázok). Na konci nábrežného múru vytiahnu vodáci člny na breh a môžu, ak nie iné, aspoň vyjsť na námestie a pokochať sa jeho krásou. Možno by stálo za uvažovanie využitia ako jednoduchého ubytovacieho priestoru blízky protiatómový úkryt.

Druhým náročnejším variantom je úprava priestoru vyššie rybníka na Podrybe. Toto priestranstvo má tiež mimoriadny historický význam. V minulosti tu boli umiestnené horné hrable na zachytávanie dreva. Taktiež je spracovaný návrh riešenia na revitalizáciu priestoru aj s možnosťou stravovacieho a ubytovacieho zariadenia v budove bývalých reštaurátorských ateliérov.

Obidva uvedené návrhy sú v Pláne hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roky 2014 až 2023.

Je len na vedení nášho mesta, aby začalo konať.

Pavel Gender

Prístavisko Podryba – Ing. arch. Peter Surovec

Prístavisko Malá stanica – Ing. arch. Jozef Sálus

KNIHA SPOMIENOK O BANSKEJ BYSTRICI

3. októbra 2014 v sále Múzea SNP slávnostne uviedli do života pozoruhodnú knihu **Banská Bystrica – Ako sme tu žili**. Vyšla vo vydavateľstve AB ART press Slovenská Ľupča. Je to kniha príbehov z niekdajšieho života v Banskej Bystrici, ktorú zostavil Vladimír Bárta na základe spomienok svojich, ako aj ďalších 13 autorov či už z radov tunajších rodákov alebo dlhoročných obyvateľov Banskej Bystrice.

Svoje príbehy a spomienky často prachom zapadnuté okrem Vlada Bártu pútavým spôsobom čitateľom približujú Július Burkovský, Karol Demuth, Pavol Chrenka, Karol Chrenko - Spindler, Leo Kilvády, Ján Kováčik, Pavol Mária Kubiš, Karol Lacko, Karol Mika, Jarmila Ondřejková, Milan Riečan, Róbert Streiš, i Ján Vician.

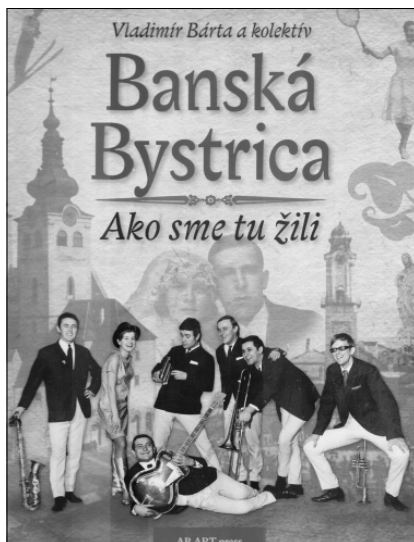
Kniha obsahuje nielen 35 zaujímavých životných príbehov z nedávnej minulosti Banskej Bystrice, ale aj plán mesta z roku 1937, niektoré údaje z banskobystrickej kroniky 19. a 20. storočia zahŕňajúce

storočnicu 1890 – 1990, ďalej banskobystrický miestopis a tiež názvy s lokalizáciou niektorých podnikov a zariadení, ktoré nám ostali už len v pamäti. K pestrosti publikácie prispieva veľké množstvo dobových fotografií vrátane doposiaľ nepublikovaných obrázkov z rodinných albumov a súkromných archívov.

Päť doteraz úspešne naplnených zväzkov v edícii „Ako sme tu žili“ týkajúcich sa Banskej Štiavnice (rodné mesto vydavateľa Vladimíra Bártu) svedčí o mimoriadnom záujme terajších i niekdajších občanov Banskej Štiavnice. Treba veriť, že podobný zámer vydavateľa, ktorý žije a tvorí v Banskej Bystrici už vyše päťdesiat rokov, sa podarí uskutočniť aj v tomto meste, dôkazom čoho budú ďalšie zväzky edície Banská Bystrica – Ako sme tu žili.

V nemalej miere to bude závisieť aj od pochoopenia a ochoty banskobystrických rodákov, niekdajších i súčasných obyvateľov či návštevníkov mesta, prispieť do publikácie svojimi životnými príbehmi, o ktoré by nemala byť núdza.

Július Burkovský

BYSTRICKÝ PERMON SA ROZPRÁVAL S BÝVALÝM PRIMÁTOROM

V tomto roku uplynie štvrtstoročie, odkedy sa začala písať aj novodobá história spravovania nášho mesta ako samosprávy volenej priamo občanmi. Pri tejto príležitosti sa Bystrický Permon rozhodol postupne uverejniť rozhovory so všetkým primátormi, ktorí Banskú Bystricu spravovali až po súčasnosť. Primátorom mesta Banská Bystrica v období od 5. 12. 1990 - 24. 11. 1994 bol Ing. arch. Stanislav Mika.

Ako by ste charakterizovali Banskú Bystricu v čase, keď ste sa stali jej primátorom?

Bolo to prvé volebné obdobie samosprávy a, samozrejme, ani Banská Bystrica sa nevyhla všetkým tým negatívam, ktoré priniesla predchádzajúca doba. Bola to napr. výstavba na úkor tradičnej zástavby v Radvani, Podlaviciach a pod., keď sa likvidovali obce a stavala sa hromadná výstavba bytov. Problémom bolo aj historické jadro mesta, keď historické budovy boli dosť zdevastované, a tým pádom aj to bývanie v nich bolo určené skôr pre istú skupinu obyvateľstva.

Čo napríklad cesty, doprava, prípadne niektoré ďalšie služby, ktoré v tom čase poskytovalo mesto?

Doprava prakticky tiež zodpovedala danostiam, ktoré dobe predchádzali a mne sa veľmi páčilo, že sme mohli byť prvým mestom, ktoré pristúpilo ku kompletnej pešej zóne v centre mesta. Vylúčili sme dopravu z centra mesta a zrekonštruovali sme ho. V tom čase ešte neboli vzory rekonštrukcie, ale mne osobne pomáhala moja predchádzajúca profesia, teda ja som nedovolil rekonštruovať bez toho, že by sa súběžne nepristúpilo aj k rekonštrukcii celej infraštruktúry, to znamená voda, elektrika, plyn, spoje. Každého z poskytovateľov som preto oslovil a museli si pripraviť projekty rekonštrukcie. Našťastie pochopili, že je to podstatne výhodnejšie nielen pre mesto, ale aj pre nich samotných.

Aký ste mali vtedajší vzťah so zastupiteľstvom a poslancami? Dochádzalo k sporom či napätiam?

Určité napätie tam bolo, ale riešil som to tým, že veci, ktoré som nepokladal za prioritné, tak som sa im nevenoval. Istým prejavom tohto napätia bol aj môj plat, ktorý bol podstatne nižší, ako bolo stanovené minimum. Niežby mi to bolo ľahostajné, ale nebolo to pre mňa najdôležitejšie. Mrzelo ma len to, že už v tej dobe sa objavili reči o tom, či bude mať Banská Bystrica na to, aby primátor mal adekvátny plat alebo nie.

Čím bolo toto napätie motivované? Politicky či skôr medziľudsky?

Určite by sa dalo hovoriť aj o politických napätiach, pretože veľa ľudí neverilo tomu, že revolúcia bude naozaj nežná. A postupne sa práve tí, ktorí po nej mali byť trochu skromnejší, začali politicky ofukávať. Napriek tomu som sa však stal ku všetkým poslaneckým klubom rovnako a bral som to tak, že ja som primátor pre všetkých občanov, takže som nemal dôvod uprednostňovať či utláčať niektorú skupinu ľudí zvolenú do mestského zastupiteľstva.

A to napätie sa prejavovalo napríklad aj tým, že vám zastupiteľstvo neschvaľovalo všeobecne záväzné nariadenia?

Nie, nie, v tomto nie. Ale príkladom môže byť môj návrh na odvolanie viceprimátora. Keď sa ma opýtali na dôvod, povedal som, tak vážení poslanci, ja mám jeden pár očí a uši, ale vy máte, ak sa nemýlim v počte poslancov, 56 párov očí a uší a všetky dôvody, prečo by mal byť odvolaný. Napriek tomu to neprešlo. Prvé volebné obdobie bolo navyše o to zložitejšie, že skončili národné výbory, začali samosprávy a delimitácia všetkého možného, vrátane toho, že bolo v prvom rade treba dbať na to, aby majetok, ktorý mesto mohlo získať, aj získalo. Príkladom sú mestské lesy, veľa budov, ktoré nemuseli, ale mohli byť v rukách mesta, ako napr. Národný dom, Gastrocentrum a pod.

Bolo vyslovene aj niečo, čo ľutujete a zarmútilo vás to? Alebo niečo, čo vás vyslovene potešilo počas výkonu vášho mandátu?

Pozitívne, ja som stavil na to, že som dôveroval ľuďom a tá pešia zóna sa mi podarila. To je niečo, čo primátor nemôže urobiť sám. Dôveroval som a nesklamal som sa. Ak by si niekto teraz pozeral faktúry, tak by asi ani neveril vlastným očiam a tomu, že za tak malú sumu sa to dalo urobiť. Zarmucovalo, bol nemenovaný klub, kde mali svojho poslanca, ktorý stále a stále mal jednu úlohu, aby do mňa vrtal a

chcel ma vytočiť. Vtedy nebolo napríklad verejné obstarávanie, preto napriek tomu som inicioval vytvorenie komisie zo zástupcov všetkých politických klubov na riadenie a sledovanie prác na rekonštrukciu od výberu dodávateľa až po ukončenie.

Ak by ste dnes mohli vrátiť čas späť, čo by ste urobili inak?

Ťažko povedať. Niektoré veci človeka mrzia. Mňa nemrzelo to, že po mne prišli ďalší primátori. Druhýkrát som kandidoval tiež a hovoril som, že v tých voľbách nemôžem prehrať, pretože sú len dve možnosti, zvolia ma, alebo nezvolia. Ak ma zvolia, je droga byť v takej funkcii, ale nie som na nej závislý. Ak ma nezvolia, nebudem to brať ako osobnú prehru, pretože v predvolebnom období neboli všetky veci úplne s kostolným poriadkom, ako sa hovorí... Mrzelo ma, aj keď po mne prišlo zadĺženie a majetok mesta sa rozpredával, aj za symbolickú cenu. Mrzí ma to, že tak perfektne rozbehnuté mesto ako bola Banská Bystrica, skĺzlo do nižšej divízie a to len kvôli dlhom. Tie počas môjho volebného obdobia neboli, žiadna dlžoba sa nevytvorila.

Boli ste primátor v politicky turbulentnom období, kreovali sa demokratické inštitúcie v Československu a neskôr i samotná Slovenská republika, ako tieto zmeny vplývali na mesto a výkon vášho mandátu?

Mesto, ako som povedal, bolo dobre rozbehnuté, tak to bolo aj na úrovni federálnej. Napríklad také British Council, ktoré bolo v Banskej Bystrici, bolo u nás ako prvé v Československu. To znamená, že my sme boli dobre zapísaní aj na celoštátnej úrovni a skutočne mesto je aj historicky také, že sa tu kreujú ľudia, ktorí sa neboja prvenstva. Príkladom sú prvá materská škola, prvá strešná lanová konštrukcia a pod.

Vznik Slovenskej republiky bezprostredne nevlýval na dianie v meste?

Politicky určite áno, niektorí ľudia o sebe začali tvrdiť a presadzovať sa ako patrioti a podobne. Ja som nikdy nemal problém s federálnou republikou, ale vždy som bol hrdý na to, že som Slováč. Celý život som nebol straníkom, v žiadnej politickej strane, a tak je to aj teraz. Viem, že každá politická

strana má medzi sebou dobrých, možno perfektných, ale aj takých, čo nerobia dobré meno nielen sebe, ale aj danej politickej strane.

Sledovali ste dianie v meste aj po odchode z primátorského úradu?

Celý čas som sledoval aj sledujem, čo sa deje v Banskej Bystrici, ale nie preto, aby som sa znova stal primátorom, ale sám pre seba som si hovoril veľakrát, čo by som robil ja, keby som bol v danom okamihu primátorom. Pokiaľ sa dalo, snažil som sa v dobrej vôli nejakým spôsobom poradiť. Samozrejme, bolo to nenásilné a vyžadovalo to ochotu počúvať. V niektorých prípadoch ochota bola, ale nikdy som nešiel nikoho prehovárať.

Ako hodnotíte vývoj v meste po vašom odchode?

Veľmi ťažkú situáciu mal primátor Králik, nastúpil do funkcie v čase, keď mesto nebolo v dobrom stave. Priznávam, že zložitú ekonomickú situáciu riešil s nadhľadom ekonóma. Nedovolil, aby sa mesto bezprostredne dostalo do situácie, keď by mestu hrozila nútená správa a dlhy rozložil na dlhšiu dobu. Jeho primátorovanie pokladám za celkom rozumné, a ak by som jemu niečo zazlieval, tak skôr to, že si s ostatnými poslancami neustrážili ekonomický vývoj v predchádzajúcom období. Čo sa týka posledného primátorského obdobia, určite by sa dali niektoré veci urobiť inak, veľký vplyv však malo aj značné politické napätie. Vždy som tvrdil, že veľká politika by do komunálnej politiky nemala zasahovať až do takej miery.

Ako vnímate naše mesto dnes? Čo by ste odkázali aktuálnemu primátorovi a poslancom?

Nerád by som cez masmédiu či odkazy radil primátorovi, čo má robiť. Priznám sa, ku každému primátorovi som mal doposiaľ dvere otvorené vďaka jednoduchšej taktike, neotravoval som ich žiadnymi osobnými požiadavkami. Všetkým by som chcel povedať hlavne, aby pamätali na budúcnosť. Je to akoby klišé, ale veľké veci, ktoré sa dajú urobiť, tak sa obyčajne nedajú ukončiť za jedno volebné obdobie. Nebáť sa preto byť prvými, ktorí začnú určitú cestu. Toto je niečo, čo sa zatiaľ v našom meste nenosí. Je dobré začať niečo, čoho výsledok uvidíme po viacerých volebných obdobiach.

Za rozhovor pre Bystrický Permon ďakuje Martin Klus.

Rozhovor bol autorizovaný.